

UDK 811.163.42'373.21(497.5)

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 04. 04. 2013.

Prihvaćen za tisak: 28. 10. 2013.

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR – 10000 Zagreb

dvidovic@ihjj.hr

OJKONIMIJA NERETVANSKE KRAJINE

U ovome se radu obrađuju ojkonomi Neretvanske krajine. Ukupno je toponomastički raščlanjeno 400 imena koja se odnose na 307 neretvanskih naselja. U prvome se dijelu iznose temeljne dijalektne značajke obrađenoga područja, u drugome se iscrpno obrađuju imena neretvanskih župnih sjedišta te se donose povijesne potvrde i stariji likovi povijesnih ojkonima, a treći, središnji dio rada čini motivacijska razredba ojkonima. U četvrtome se dijelu rada ojkonomi raslojavaju po jezičnome postanju, a na koncu se donosi popis neretvanskih naselja po župama.

KLJUČNE RIJEČI: *Neretvanska krajina, ojkonomi, naselje, postanje.*

1. UVOD

Neretvanska krajina smještena je na razmeđu središnje i južne Dalmacije, uz donji tok rijeke Neretve te njegov krški okvir na zapadu omeđen istočnim obroncima Biokova, a na istoku padinama gore Žabe i slivanjskim brdima. Međudržavna hrvatsko-bosanskohercegovačka granica osim na istoku Neretvansku krajinu od Hercegovine dijeli i na sjeveru, a na jugu je od povijesnoga prostora Dubrovačke Republike dijeli Neretvanski kanal.

Neretvansko je područje nastanjeno od pretpovijesti, a u antičkome se razdoblju ondje razvio grad Naron. Od 4. do 2. st. pr. Kr. Naron je bila grčko trgovište da bi u 1. st. pr. Kr. postala rimskom kolonijom te potom vojnim, upravnim, sudskim i gospodarskim, a naknadno i crkvenim središtem širega neretvanskog područja. Nakon dolaska Hrvata današnje neretvansko područje postaje dijelom Neretvanske kneževine (Poganije) koja se na kopnu prostirala u međurječju Neretve i Cetine, na sjeveru uza gore Mosor, Biokovo i Rilić, obuhvaćala je još srednjodalmatinske otoke te Lastovo i Mljet. Današnji istočni dio Neretvanske krajine (istočno od rijeke Neretve) pripadao je pak Humu kojemu je naknadno bila pripojena i Poganija. Neretvanska je krajina u srednjovjekovlju bila u sastavu čak četiriju srednjovjekovnih humskih župa. Srednjovjekovnoj je humskoj župi Gorskoj (sa sjedištem u Vrgorcu) pripadala današnja župa Staševica, župi Velikoj ili Veljacima (sa sjedištem u Ljubuškomu) pripadala je župa Otrić – Struge, Slivno, Zažablje, Glušci i Dubravica pripadali su župi Žaba, a središnji dio neretvanske doline (uključujući i današnje gradove Metković i Opuzen) župi Luka. Područje je današnje Bačine i grada Ploča pripadalo Primorju ili Krajini. Prežitci se srednjovjekovne povijesne

podjele ogledaju u današnjim jezičnim i etnološkim razlikama među Neretvanima, ali i u činjenici da neretvanske župe pripadaju trima dekanatima Splitsko-makarske nadbiskupije: biokovskom i makarskom (koji su pripadali Makarskoj biskupiji) te neretvanskom (koji je većim dijelom svoje povijesti pripadao Trebinjsko-mrkanskoj biskupiji). Tijekom osmanlijske vladavine srednjovjekovne su utvrde i trgovišta izgubili na važnosti, a većina je stanovnika Neretvanske krajine živjela u brdskim zaseocima. Nakon izgradnje Napoleonove ceste stanovništvo se iz brdskih predjela počinje spuštati u nizinsko područje. Seoba iz brdskih predjela u nizinske ubrzava se koncem 19. st. nakon prolaska željeznice, razvoja luke u Metkoviću, početka melioracije i uređenja toka rijeke Neretve. Nakon Drugoga svjetskog rata i izgradnje luke Ploče te nastavka melioracije brdsko je područje gotovo posve opustjelo. O tome rječito govori podatak da brdska područja Zažablja i Pline, koja su nekoć imala po gotovo 2000 stanovnika, danas nastanjuje po desetak stanovnika, a nekoć veoma napućena sela Pasičina (negda sjedište župe) i Struge posve su napuštena. Navedene su izvanjezične okolnosti uvelike utjecale na onimiju obrađenoga područja te je, iako se u Neretvanskoj krajini broj stanovnika povećava, bogata mjesna toponimijska baština ugrožena zbog sve manjega udjela starosjedilačkoga stanovništva. Kako bi se jedan dio te bogate toponimijske baštine ušćivao od zaborava, predmetom su ovoga rada neretvanski ojkonimi. U službenim popisima pučanstva 1857. – 2011. zabilježena su 62 neretvanska naselja, a u ovome se radu obrađuje 307 ojkonima za koje sam zabilježio 400 različitih imena. Višeimena su naselja najčešća u župama Plina i Vidonje. Ondje su starija imena u novije vrijeme uglavnom zamijenila imena nastala od mjesnih prezimena. Navedene se župe (uz župu Slivno) ujedno sastoje od najvećega broja zaselaka. Dvorječni ojkonimi kao što su *Buk Vlaka*, *Krvavac 2* ili *Plina Jezero* nastali su administrativnom odlukom te su posve neuobičajeni za hrvatski povijesni prostor te se pri njihovu nadijevanju očito nije vodilo računa o hrvatskoj imenoslovnoj tradiciji.

Ovaj se rad sastoji od četiriju temeljnih dijelova. U prvome se dijelu iznose temeljne dijalektne značajke obrađenoga područja, u drugome se iscrpno obrađuju imena neretvanskih župnih sjedišta te se donose povijesne potvrde i stariji likovi povijesnih ojkonima, a treći, središnji dio rada čini motivacijska razredba ojkonima. U četvrtome se dijelu rada ojkonimi raslojavaju po jezičnome postanju, a na koncu se donosi popis neretvanskih naselja po župama.

2. O TEMELJNIM DIJALEKTNIM ZNAČAJKAMA MJESNIH GOVORA

Rijeka Neretva kao prirodna prepreka bila je i jest dijalektna razdjelnica. U prošlosti je razdvajala štokavske govore šćakavskoga tipa od štokavskih govora štakavskoga tipa, a danas razdvaja novoštokavske ikavske od novoštokavskih ijekavskih govora. Suvremena je dijalektna slika Neretvanske krajine veoma složena: južno od ušća Neretve, na zapadnome dijelu poluotoka Pelješca, štokavsko narječje graniči s čakavskim, istočno od Dubrava i Popova nalazi se granica govora zapadnoštokavskoga i istočnoštokavskoga tipa¹, na istočni se dio obuhvaćenoga

¹ O tome opširnije u Brozović 1978. i Lisac 2003. Drukčiji pogled na razvoj srednjojužnoslavenskoga dijasistema iznosi Kapović 2008: 103–104.

područja proteže snažan utjecaj dubrovačkoga govora, a i izvanjezične okolnosti (česte i obilne migracije, doseljavanje pripadnika drugih naroda) dodatno otežavaju moguću rekonstrukciju predmigracijske dijalektne slike obrađenoga područja (opširnije o tome u D. Vidović 2009.).

Zajedničke su crte neretvanskih štokavskih ikavskih i ijekavskih govora nepotpuno provođenje ili neprovođenje druge jotacija u skupinama *blj*, *mlj*, *plj* i *vlj* (npr. *snòpje*, *divjī*), a provedena je i promjena *lj* > *j* (npr. *zàgrabjena*, *zèmjā*). Sekundarno *f* nalazimo na mjestu skupine *hv-* (*fāla*, *sfātīt*), a inače se u mjesnim govorima najčešće mijenja s *v* (usp. prezime *Vrādilović* < *Fradilović* ili osobno ime *Vrānka* < *Franka*).

Šćakavizme bilježim u gotovo svim mjesnim govorima na obrađenome području (*gòžđen*, *ščāp*, *třščika*), čak i češće u ijekavaca, a da su nekoć bili i znatno zastupljeniji, saznajemo iz ojkonimije. U mletačkome je katastru tako 1702. zabilježen zaselak sela Plina *Ruische* (*Ruišće*). Danas napušteni dobranjski zaselak *Bòbovište* zapisan je 1589. godine sa šćakavskim izgovorom *Bobovischia* (a šćakavski izgovor toga ojkonima početkom 20. st. bilježi i Carl Patsch; Patsch 2005/2006: 173). Tijekom toponomastičkih istraživanja zabilježio sam šćakavizme i znatno istočnije od Neretvanske krajine, u istočnoj Hercegovini: u Hutovu toponim *Gradòvišća*, u Korlatima (koji se nalaze 70-ak kilometara od današnje granice ikavskih i ijekavskih govora te više od stotinu kilometara daleko od krajeva naseljenih šćakavcima) toponim *Sačivišće*, a na Belenićima (koji su od šćakavskoga područja udaljeni otprilike koliko i Korlati) *Bižišće*. K tome, današnje je selo Bobovišta u Površi 1286. zabilježeno u genitivnome liku kao *Bobouisch* (Lučić 1988: 194), što bi također moglo upućivati na to da je iskonski lik bio šćakavski. Nadalje, u mjesnim je govorima ušćuvana skupina *čbr-* (*črjen* ‘crven’, *čèrjēnci* ‘doćići s crvenom zemljom’; toponimi koji sadržavaju navedenu skupinu prostiru se čitavim područjem od Črnače u Plini, preko Čerjenaka kod Dobranja do Čerjenaka na Kijevu Dolu), ušćuvano dočetano *l* u nekim primjerima (*nāgal*, *pēpel*, *tōpal*, *vřtal*; u Vidonjama² i *stōl*, *vōl*, *dōl*, *gōl* usporedno s izgovorom *stō*, *vō*, *dō*, *gō*), promjenu *čk* > *šk* (*māška*), *tk* > *lk* (*Mēlković*), *d* > *l* (prezime Medić zabilježio sam kao *Mēlić*) itd. Zanimljivo je da u opuzenskome mjesnom govoru i u govoru stanovnika metkovske stare jezgre (predjeli Krnjesavac i Orašina) dolazi do izjednačenja slivenika *č* i *ć*.

Neretvanski su ikavski govori šćakavskoga tipa s nešto ušćuvanih šćakavizama (izdvajam primjere *křšćen* i *břšćen*). Suglasnik se *h* posve gubi ili mijenja s *v* i *j*. U samoglasničkome su sustavu česta razjednačivanja (npr. *Moravić* < *Marević*). U većini je mjesnih govora dočetano *l* prešlo u *-ja* (samo je u Vidu i poglavito u Kominu to novija pojava, a još prije 1990. zabilježeni su isključivo likovi *ūdarijo* i *sidiyo* (usp. Čilaš Šimpraga-Kurtović Budja 2007: 111). Isključivo pak u mjesnome opuzenskom govoru dolazi do neznatnoga pokraćivanja zanaglasnih dužina (Lisac 2008: 111).

² Lik *stōl* bilježim i u Zvirovićima, selu u Brotnju, u zapadnoj Hercegovini koje su početkom 18. st. uvelike naselili doseljenici iz hercegovačkoga dijela Zažablja.

Za neretvanske je ijekavske govore na fonološkoj razini bitno napomenuti da se *jat* u dugim slogovima izgovara dvosložno (*čijēv*, *mijēh*, *lijēk*, *bijēlo*)³, a kratki *jat* daje *je* (*bježat*, *vjehtar*). U mjesnim su govorima, poglavito onima bližim rijeci Neretvi i moru, česti ikavizmi (od kojih su poneki i veoma stari). Kratki *jat* iza pokrivenoga *r* odrazio se kao *e* (npr. *brēgovi*, *grehōta*, *vrēča*)⁴, a bilježim i likove kao što je *rečica*⁵. U govoru su prisutni i hiperijekavizmi kao što su *mjērīs* i *sijérnica*. Provedbom 3. jotacije fonemski je sustav mjesnih govora obogaćen za dva nova fonema – *ś* (*śétlo*, *śetovat*) i *ž* (*kōžī*, *ūžāšit*, *žēnica*). Primjere za treću jotaciju nalazimo i u primjerima *bljēčve* (< dalm. **vittea* < lat. *vitta* ‘vrpca’), *ōblje* i *pljēsma*⁶ te *Šćēpo* (grč. *Stéphanos*; lat. *Stephanus*) uz uobičajene primjere u ijekavskim govorima kao što su *đevōjka* ili *čērat*. Fonem *ž* čuva se u vidonjskome govoru u primjerima *brōnzīn* ‘lonac’, *jēzero*, *zōra* ‘zora’, *zūnzara* ‘vrsta muhe’ i *rōnzat* ‘prigovarati’. U Vidonjama su zabilježene i riječi *klijēt* (usp. kajkavski *klēt* < psl. *klěť* ‘kuća u vinogradu, izba, pojata’; HER: 578) i *iža* (usp. kajkavski *hīža* ‘kuća, zgrada’ < psl. **xyža* < germ. **xūs*-; HER: 444) koje su kao opće imenice rasprostranjenije na kajkavskome području, a očito je da su nekoć bile rasprostranjene i u štokavskim govorima s ponešto izmijenjenim temeljnim značenjem – naime obje označuju trošnu kućicu. Na leksičkoj su razini zanimljivi i apelativi *čajteš* ‘močvara’ (usp. slov. *Čatež*), *grīč* ‘brdo’, *hřž* ‘raž’, *mlāka* ‘lokva, bara’ ili *vās* ‘selo’ također potvrđeni uglavnom u hrvatskim kajkavskim i čakavskim govorima, a u Zažablju okamenjeni u toponimiji.

Sudeći po povijesnim vrelima današnja je južna granica ijekavskih i ikavskih govora više-manje postojana u posljednjih trista godina i uglavnom ide rijekom Neretvom.⁷ Gdje se prelazi na desnu obalu Neretve (primjerice u Gabeli⁸) upravo kao što ikavski govori danas prelaze na lijevu obalu Neretve u priblatskim slivanjskim selima zbog utjecaja opuzenskoga mjesnog govora. Ugrubo bi se moglo reći da se u Hercegovini ijekavica blago širi u kontaktnim ijekavsko-ikavskim područjima (ponajprije zbog utjecaja mostarskoga i čapljinskoga gradskog govora), dok se u

³ Kod Bošnjaka u Dubravama, ali i u Višićima, Dubravici kod Sjekosa i u Rabranima u Gornjemu Hrasnu prevladava jednosložni izgovor. Dvosložni je izgovor razmjerno novijega postanja (usp. Halilović 1996: 74–82).

⁴ Naišao sam na dva primjera u kojima je kratko **rē* dalo *rje*: *srjēča* u Vidonjama i *vrjēmena* u Hutovu. U povijesnim se vrelima i popovski zaselak Brestica pisao *Brjestica*, no upitno je kako se to ime izgovaralo.

⁵ Naišao sam na dva primjera u kojima je kratko **rē* dalo *rje*: *srjēča* u Vidonjama i *vrjēmena* u Hutovu. U povijesnim se vrelima i popovski zaselak Brestica pisao *Brjestica*, no upitno je kako se to ime izgovaralo.

⁶ Zanimljivo je da iste primjere nalazimo i u nekoć ikavskoj, a danas posve ijekaviziranoj Gabeli, na desnoj obali Neretve.

⁷ Kompaktnije su skupine istočnohercegovačkih Hrvata naselile i neka područja u zapadnoj Hercegovini, no svoj su jezični identitet uspjeli očuvati samo u izoliranim mjestima poput Zvirovića u Brotnju i u nekoliko sela u okolici Mostara i Širokoga Brijega. Upravo u tim mjestima Asim Peco nalazi češće ijekavizme, pa i hiperijekavizme (Peco 1986: 69).

⁸ Staro je ime Gabele *Drīva*. Povjesničari spomenuti povijesni ojkonim pod Daničićevim utjecajem bilježe u ijekaviziranome liku *Drijeva* iako je ojkonim u svim ćirilničnim srednjovjekovnim dokumentima zabilježen s ikavskim odrazom *jata* (naravno, ako *jat* nije zabilježen posebnim grafemom; usp. ARJ 2: 779). Čak i pisari Stonske slaniice (solane) bilježe ojkonim u ikavskome izgovoru. Gabelu je većina starosjedilaca napustila i naselila se u nedaleki Opuzen, dok su se u Gabelu naselili uglavnom istočnohercegovački Hrvati ijekavci (i manji broj Srba). Opuzen je danas izrazito ikavski, a Gabela je gotovo posve pojekavljena.

Dalmaciji (prije svega u staroj metkovskoj gradskoj jezgri⁹ i Slivnu, a u manjoj mjeri i u Zažablju) povlači zbog snažnog osjećaja regionalne pripadnosti samih govornika koji je, matematičkim rječnikom rečeno, obrnuto proporcionalan površinskim jezičnim crtama koje bi prosječan čovjek označio dalmatinskim. Naime, zažapski su mjesni govori gotovo istovjetni govorima stanovništva prebjegloga iz istočne Hercegovine za vrijeme Domovinskog rata, što ih stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na susjedne "dalmatinske" ikavske govore. Jedna je od posljedica toga činjenica da su neslužbena osobna imena kao što je *Šćepo* danas živa samo u komunikaciji unutar sela dok ih se u komunikaciji izvan sela izbjegava rabiti.

3. IMENA NERETVANSKIH SJEDIŠTA ŽUPA

Područje Neretvanske krajine obuhvaća područje gradova Metkovića, Opuzena i Ploča te općina Kula Norinska, Pojezerje, Slivno i Zažablje¹⁰. Za navedeno se područje u znanstvenoj literaturi još nije ustalilo jedinstveno ime. Ime Neretvanska krajina, između ostalih, spominju u 18. st. fra Andrija Kačić-Miošić i fra Luka Vladimirović, a posve je uobičajeno do 1950-ih godina. Trpimir Macan navedeno područje naziva Donjim Poneretavljem (što je naknadno usvojio i Ivan Jurić), Ivan Jurić i Zoran Curić Donjoneretvanskim krajem, Martin Glamuzina Deltom Neretve, a Jakša Raguž Hrvatskim Poneretvljem. U novinskim su tekstovima najčešća imena Neretvanska dolina i Dolina Neretve, dok puk navedeni kraj najčešće naziva Neretvom ili Donjom Neretvom. U svojim radovima neretvansko područje nazivam Neretvanskom krajinom jer je riječ o povijesno potvrđenome imenu koje je i terenski potvrđeno. Druga su mjesna imena neprikladnija za uporabu jer su višeznačna. Tako je ime Neretva i hidronim, ali i povijesni ojkonim (starije ime današnje Gabele), a imena Neretvanska dolina i Dolina Neretve mogu se odnositi na čitavo područje južno od Čapljine, pa i Mostara.

Imena su sjedišta neretvanskih župa uglavnom potvrđena tek u kasnome srednjovjekovlju (Slivno pod imenom Hum 1282., a pod imenom Slivno od 1358., Opuzen pod imenom Posrednica 1333., a pod imenom Opuzen 1481., Baćina 1340., Desne 1361., Ploče 1387., Dobranje 1398., Pasičina 1417., Metković 1422. i Otrići 1475.) iako je iz arheoloških podataka razvidno da je područje navedenih župa u kontinuitetu naseljeno još u pretpovijesti. Osim sjedišta župa u navedenome se razdoblju spominju i neka druga neretvanska naselja: Klek (1322.), Zavodi (1434.), Crnoća (1452.), Brestica (1475.), Jezerčani (1475.) i Olomčani (1475.). Godine 1589. u izvještaju splitskoga dominikanca Daniela (Krasić 1998: 113)

⁹ Iako Halilović (Halilović 1996: 40) Metković postavlja u područje ikavskih govora, s velikom se sigurnošću može ustvrditi da ta tvrdnja, barem u posljednjih trista godina, nije točna. Metković je početkom 18. st. naseljen uglavnom od strane istočnohercegovačkih izbjeglica, a izraženiji ikavizmi posljedica su blizine ikavskoga područja koje je u 20. st. napučilo dijelove grada na desnoj obali Neretve, a u manjoj je mjeri prisutno i na ijekavskoj, lijevoj obali Neretve. Prethodno je pak i u Metkoviću stanje bilo isto kao i u Popovu i Zažablju: stariji je ikavski govor zamijenio noviji ijekavski pod utjecajem doseljenika.

¹⁰ Zanimljivo je da se u Neretvanskoj krajini većina općina naziva po povijesnim područjima, a ne sjedišta općina kako je gotovo beziznimno u ostatku Hrvatske. Tako je sjedište općine Pojezerje naselje Otrić Seoci, općine Slivno Podgradina, a općine Zažablje Mlinište.

spominju se i zažapska naselja koja danas pripadaju Neretvanskoj krajini: *Glusi* (današnji Glušci), *Dobragne* (Dobranje), *Bobovischia* (današnje Bobovište), *doi ville chiamate Vidogne* (Vidonje i Goračići¹¹) i *Bristiza* (Brestica). Ostala se naselja uglavnom spominju u 17. i 18. st. tijekom i nakon mletačko-osmanlijskih ratova.

Metković (*Metcovich*) se prvi put spominje 17. siječnja 1422. (Jurić 1996: 27). U dokumentu se spominju gabeoski carinici Petar Primić (*Petrus de Primo*) i Stanihna Sladinović (*Stanichna Sladinovich*) koji su zaplijenili lađu s robom Mati Getaldiću na Neretvi pod Metkovićem. Ime grada *Metkovića* izvodi se od pridjevka prezimena *Metković* (*Metko* [< *Medo*] + *-ović*). U ispravama se iz 1433. i 1449. spominje patronim Metković (Soldo 1970: 10). Mnogo kasnije (1702.) među stanovnicima Čitluka (današnje Gabele) spomenuti su Cvitko Metković¹², Marijan Metković i dva Ivana Metkovića (Glibota 2006: 127; M. Vidović 2000: 250). Sve do polovice 20. st. uobičajeniji je bio množinski oblik *Mëtkovići*¹³. Dijelovi su Metkovića *Ūnka* (< *unka*¹⁴ 'vrsta žabe, *Bombina variegata*'), *Siget* i *Sëget* (< mađ. *sziget* 'otok'), *Dúcinōvci* (< *Dučin* < *Duka* < *Dujam*), *Jëōvci* (usp. *jelha* 'joha'), *Līmān* (tur. liman 'luka'), *Písak* (< *pisak* 'pijesak'), *Pržine* (< *pržina* 'pijesak'), *Móbine* (< *mobina* 'skupina koja radi za opće dobro'), *Grūdine*¹⁵ (< *gruda* 'okruglast kamen'), *Svēti Rōko*¹⁶, *Krnjésavac* (< *Krnjesavac* < *Krnjesav*), *Klāda* (< *klada* 'debeo komad drveta za loženje'), *Pòjstružje* (< **Podstružje*), *Bàjer* (< *bajer* 'nasip' < tur. *bayır* 'obala'), *Rokšići* (< *Rokša* < *Roko*), *Plàtan* (< *platan* 'platana, Platanus'), *Òrašina* (< *orah* 'Juglans'), *Glibuša* (< *Glibuša* 'rukavac Neretve' < *glib*), *Slātine* (< *slatina* 'slano vrelo'), *Pòtkraj* (< *pod* + *kraj* 'predio između korita rijeke i gorskoga vijenca'), *Milēževac* (< *Mileža* < *Mile* < *Miloslav*), *Jêrkovac* (< *Jerko* < *Jere* < *Jeronim*), *Düvrāt* (: *dovrat(ak)*), *Vilinovac* (< *vila*), *Vřbōvci* (< *vrba* 'Salix'), *Kōševo* (< *koševo* 'sjenokos'), *Nōkat*, *Mālā* i *Vëlikā bòčina* (< *bok*), *Strüga* (< *struga* 'prokop') i *Jāsline* (< *jasle*).

Godine 1333. na području se današnjega Opuzena spominju otok, trgovište i naselje *Posrednica* koje ime duguje svojem položaju (< *posrednica* 'otok posred rijeke'; Vego 1957: 95). U povijesnim se vrelima *Posrednica* nazivlje i *Posrinica* (< **Posridnica*) ili *scollium Posternica* ('školj, otok *Posrednica*'). Potonje je ime vjerojatno odraz kasnolatinskoga deminutiva *posterūla* (< lat. *postēra* 'tajna vrata') i usporedivo je s imenom *Pustijerna* (Sk 3: 84), kako se naziva južni dio Dubrovnika. Ime se *Opuzen* spominje 1481. – 1491. kao drugo ime utvrde Koš (*fortezza Koso ovvero Opusena*). Nakon što su Turci oko 1500. razorili Koš, podignuli su novu utvrdu, a 1684. Mlečani izgrađuju utvrdu *Fortel/Fortalitio Opus* (M. Vidović 2000:

¹¹ Skadarski je biskup 1629. zaselak Vidonje nazvao *Vidogne maggiore*, a zaselak Goračići *Vidogne minore*. (M. Vidović 2000: 494).

¹² Prezime Metković zabilježeno je 1670. u Pločicama u Konavlima (danas Metkovići žive u Moluntu), a 1697. u Dubrovniku se spominje Ivan Metković iz Risna (Sivrić 2003: 168).

¹³ Množinski oblik *Metkovići* danas češće rabe stanovnici obližnjih neretvanskih i hercegovačkih mjesta, stanovnici prigradskih metkovskih naselja i stariji Metkovci.

¹⁴ Riječ je njemačkoga (< njem. *Unke*) ili mađarskoga postanja (ondje je apelativ homoniman hrvatskomu). Na upućivanju na tu mogućnost zahvaljujem Krešimiru Megjeralu Sučeviću.

¹⁵ U drugoj polovici 20. st. lokalitet se naziva *İzvorı*. To je ujedno i jedini toponim u Neretvanskoj krajini u kojemu je sadržan apelativ *izvor*.

¹⁶ Nakon Drugoga svjetskog rata pod utjecajem komunističkih vlasti brdo mijenja ime u *Prèdolac*.

338–342). Ime se današnjega Opuzena povezuje s glagolom *pusti* ‘klizati, gmizati, omicati se’. Petar Skok (Sk 3: 84) povezuje ovaj ojkonim s apelativom *opuzenjak* ‘plješivac, ćelavac’ i glagolom *oplaziti* ‘ogoliti’. Imajući u vidu položaj samoga naselja, ojkonim bismo *Opuzen* mogli dovesti u svezu s istozvučnim glagolskim pridjevom radnim u značenju ‘ogoljen’. Opuzen bi, dakle, bio naselje na ogoljenu riječnome otoku. Danas su negdašnja samostalna naselja *Smòkovo* (< *smokva*¹⁷) i *Trnovo* (< *trn*) sastavni dijelovi Opuzena, a dijelovi su Opuzena i *Pràntrnovo* (< **prama Trnovu* ‘nasuprot Trnovu’), *Pòšta*, *Grgùruša* (: *Grgur*), *Bibinje* (vjerojatno prema glagolu *bibati*), *Fòša* (< *foša* ‘jarak’ < tal. *fosa*), *Tisnò*¹⁸ (usp. *tijesan* ‘uzak’), *Stànica* (područje uz željezničku postaju) i *Jasènskà* (nazvana po istoimenome rukavcu Neretve).

Plòče su najmlađi grad u Neretvanskoj krajini, ali su ujedno i neretvansko naselje koje je tijekom svoje povijesti promijenilo najviše imena. U povijesnim se vrelima 1387. godine spominje luka Ploča (*Ploca*) pri ušću Neretve (Vego 1957: 91). Iskonski jedninski lik (*Ploča*; A. *Plòču*, L. *ù Ploči*) i danas rabe stanovnici okolnih naselja. Apelativ *ploča*¹⁹ označuje kvadratni kamen te se izvodi od grč. *πλαῖζ*, *πλακός* ‘zamka za ptice’. Navedeni je grčki apelativ u hrvatski jezik ušao dalmatskim posredništvom. Na francuskim se zemljovidima iz 19. st. Ploče nazivaju *Port Tolare* (prekrcajna luka) ili *Port Royal* (kraljevska luka). Početkom 20. st. te potom tijekom talijanske okupacije Ploče se nazivaju talijanskim imenom *Porto Tolero* (prekrcajna luka; vjerojatno je od toga imena izveden i francuski lik), kako su prvobitno Talijani nazivali rt Višnjicu. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije Ploče dobivaju ime *Alèksàndrovo* po kralju Aleksandru I. Karađorđeviću da bi nakon 1945. službenim postao množinski lik *Ploče*. U dvama je razdobljima tijekom komunističke Jugoslavije (1950. – 1954. i 1980. – 1990.) grad nosio ime *Kàrdeljevo* po slovenskomu komunističkom političaru Edvardu Kardelju. Nakon Drugoga svjetskoga rata Ploče su postale i vojnim središtem te se u grad sustavno naseljavalo nehrvatsko pučanstvo, što je ostavilo traga u mjesnoj toponimiji. Tako je dio Ploča bio prozvan *Dèdinje* po istoimenoj beogradskoj gradskoj četvrti, a i u hodonimu *Solitèri* krije se francuska imenica *solitaire* ‘neboder’ koja je u mjesni govor ušla iz srpskoga jezika. Najstariji se pak dio Ploča naziva *Prišnica* (usp. *prišnjica* ‘stuba, prečka na ljestvama’). Starijemu sloju pločanskih toponima pripada hodonim *Birina* (< *bir* ‘župnikov dohodak’ < madž. *bér*), a hodonimi su *Jàdrànovò* (< *Jadran*), *Lúka*, *Nàsèlje*, *Riva* (< tal. *riva*) i *Třg* posve suvremeni.

Župa *Bàčina* u povijesnim se vrelima spominje 1340., a u Kreševskoj povelji iz 1434. spominje se zapadni dio župe pod imenom *Zavod* (usp. *zahod* ‘zalazak Sunca, zapad’). Selo se Bačina potom spominje u ispravi mletačkoga dužda Moceniga iz 1571. (M. Vidović 2004: 243) te 1626. (kao *Bachigna*; Ujdurović 2002: 34). Ime Bačina moglo bi biti antroponimnoga postanja te je povezano s apelativom

¹⁷ Iako se toponimi motivirani apelativom *smokva* najčešće odnose na predio zasađen istoimenim voćem, dio ih je moguće povezati sa slavenskom osnovom *smokъ* ‘zloduh, zmaj’, poglavito one koji se, poput opuzenskoga Smokova, nalaze uz zbirališta vode ili rijeke, odnosno na njihovo okruženje (usp. Šimunović 2004: 196). Naselje se izrijekom spominje 1716. (Bebić 1983: 54)

¹⁸ Naselje na lijevoj obali Neretve između Opuzena i Kravca 2.

¹⁹ I danas se u Neretvanskoj krajini ptice love *pod ploču*.

*bač*²⁰ ‘druga osoba u pastirskome poretku, najčešće zadužena za proizvodnju sira’ (zabilježen je i lik *Bačina*). S vremenom je apelativ *bač* donekle izmijenio značenje te je označivao glavara pastirskoga stana (Sk 3: 339). Ne treba posve odbaciti ni mogućnost da je riječ o odrazu hidronimijskoga apelativa *bač/bač* ‘zdenac sa slankastom vodom’.

Današnji su se *Băgalovići* nekoć nazivali *Kàmenō Břdo*. Dvorječni lik Kamen Brdo nalazimo u zaostroškim maticama 1664. (CB: 7), a jednorječni lik Kamenbrdo 1704. u mletačkome katastru. Na Kamenome Brdu rođen je 1575. fra Jerolim Bagalović Lučić (M. Vidović 2000: 177). Po izumrlome prezimenu Bagalović (< *baga* ‘čvorugasta izraslina na tijelu’; Nosić 1998: 173) nastalo je novo ime početkom 18. st.

Na području sela *Bòrōvci* nalazila se utvrda Vratar koja se u povijesnim vrelima spominje od 1434. (M. Vidović 2000: 184) Na području se oko Vratara u mletačkome katastru iz 1704. spominju selo *Dobrovac* ili *Obrovac* (Glibota 2006: 143). Ojkonimi *Obrica* i *Obrovac* dovode se u svezu s apelativom *obrov* ‘prokop, rov’, što bi odgovaralo položaju sela uz negdašnju utvrdu. Lik *Dobrovac* mogao je nastati naknadno te je antroponimnoga postanja (pridjevom *dobar* tvoreni su mnogi hrvatski antroponimi). Narodna predaja spominje i ime *Rupe* koje nije zapisano u povijesnim vrelima. Od 1725. ojkonimi *Obrovac* i *Dobrovac* posve nestaju iz uporabe, a službeno ime sela postaje *Bòrōvci* (potvrđen od 1672.; M. Vidović 2004: 232). Slično kao i u *Bagalovićima* starije je ime neantroponimnoga postanja zamijenilo novo ime motivirano najbrojnijim rodом koji je nastanjivao naselje. Borovce pak predaja vezuje uz rod *Borojević* (< *Boroje* < *Borimir/Borislav*) po kojemu je nazvano selo Borojevići u stolačkoj općini.

Selo se *Dēsna* (tek kasnije prevladava množinski lik *Dēsne*) u povijesnim vrelima spominje od 1361. (M. Vidović 2000: 207) S obzirom na činjenicu da se u Desnama (ili Desnima, kako stoji u starijim povijesnim vrelima) spominje kaštelan (< *kaštelan* ‘upravitelj utvrde’) koji ondje stanuje s posadom (Sivrić 1999: 86) i s obzirom na činjenicu da u selu postoje toponimi *Kaštela* i *Potkaštela* (Đugum-Mateljак 2009: 25, 37), razumno je pretpostaviti da se u selu nalazila manja srednjovjekovna utvrda. Pučka etimologija povezuje toponim ili s pridjevom *desni* ‘koji je nasuprot strani na kojoj je ljudsko srce’ ili s imenicom *desni* ‘tkivo koje okružuje zube’. Od onomastičara se ojkonimom *Desne* te hidronimima *Desanka* i *Desansko jezero* bavio Danijel Alerić. On drži da je ojkonim nemoguće dovesti u svezu s pridjevom te kako je stariji lik *Desna* nastao od posvojnoga pridjeva *Desina* nastalog prema osobnome imenu *Desa* (< *Desivoj/Desimir/Desirad/Desislav*) te svoje mišljenje argumentira time što je: osobno ime *Desa* potvrđeno u hrvatskoj toponimiji te latinskim zapisom *castelanum Desne* ‘Des(in)ina utvrda’. U povijesnim se vrelima 1151. spominje *Desa*, *miložcu Božjom knez Duklje, Travunije i Zahumlja*, a *Desne* su se nalazile u sastavu srednjovjekovne humske župe Luka. Alerić (1979: 188–189) zaključuje da je lik *Desna* nastao od sintagme **Desina utvrda*. Da je Alerić

²⁰ Prva je osoba u pastirskome poretku bio stopanin. Navedeni apelativ Petar Skok (Sk 3: 339) izvodi od ilirskoga **stapanus*, ali metaforizacijom već u crkvenoslavenskome apelativ *stopanъ* označuje gospodara. U našim se krajevima ušćevala riječ *stopanica* koja je ponegdje označivala glavnu domaćicu, a ponegdje pastiricu koja je bila zadužena za mužnju i proizvodnju sira.

najvjerojatnije u pravu, svjedoči podatak da se jedno od brda između Dubravice kod Metkovića zove *Dešanj* i da se dovodi u svezu sa spomenutim knezom *Desom* kojega pojedini povjesničari nazivaju i *Dešom*. Pridjevski sufiks **-j* upućuje na mogućnost da je toponim odraz srednjovjekovnih zemljišno-posjedničkih odnosa (izvodio bi se od sintagma **Dešino brdo*).

Selo se *Dòbranje* prvi put spominje 1398. pod imenom *Dobrani* (Sivrić 2004: 22, 30). Isti lik (zapisan kao *Dobranni*) bilježi i trebinjski biskup Resti 1639. (Pandžić 1988: 118). Od 1589. u dokumentima usporedno s likom *Dobrani* dolazi i lik *Dobranje* (*Dobragne*). Potonji je lik vjerojatno nastao ukrštanjem izvornoga sufiksa *-anel-ani* i antroponimnoga sufiksa *-onja*. Da je izvorni oblik onaj na *-anel-ani*, potvrđuje činjenica da starije stanovništvo selo zove *Dòbrane*. Spomenuti se toponim povezuje s apelativima *dub* i *dubrava* kojim se na hrvatskome povijesnom prostoru isprva označivala hrastova, a poslije listopadna šuma. Pri dodjeli zemljišta mletačkim zaslužnicima bilježim lik *Dubrane* (Glibota 2006: 137) koji potvrđuje to mišljenje. Isti sam lik zabilježio i u zaseocima hercegovačkoga Gradca.

Ojkonim *Glūšci* antroponimnoga je postanja, a lik je *Glūšca*, češći među srpskim pučanstvom, okamenjeni akuzativni lik ranije potvrđenoga lika *Glušci*. U starijim dokumentima (a rijetko i danas) selo se naziva *Pòlogoša* (< *pologoša* 'vrsta mreže') po istoimenoj rječici (u povijesnim vrelima zabilježenoj i pod imenom *Nemanjica*) koja teče od Glušaca prema Bijelome Viru. Selo se *Glūšci* u povijesnim vrelima prvi put spominje 1589. (*Glusi*; Krasić 1998: 113) Glušćani se spominju i u trima pravnim spisima iz 17. st.: 1628. ondje su posjednicima postali Osman-čehaja i Timurov sin Sefer, koji su naslijedili zemlje izvjesnoga Alije; 1660. spominju se ondje Stjepanov sin Radojica, bratić mu Milutin, sin Radiča te Grgur, sin Ivanov, koji obrađuju zemlje u turskome vlasništvu; a 1672. izvjesni je Ahmed isplatio Ivanovim sinovima Grgi i Juri 1400 akči da se odreknu zemalja u tome selu (Nikić 1984: 20–21). Selo se spominje i u Stanju duša Trebinjsko-mrkanske biskupije iz 1639. kada ga nastanjuju tri katoličke obitelji (Jačov 1983: 401). Hrvatsko se stanovništvo iz toga sela povlači nakon znatnijega priljeva srpskoga stanovništva iz Gornjega Hrasna i Popova krajem 17. i početkom 18. st. te do danas opstaje samo u zaseoku *Òrav* (*Póle*).

*Kòmin*²¹ je razmjerno mlađe neretvansko naselje koje se u povijesnim vrelima spominje od 1687. zbog bitke mjesnoga pučanstva s Osmanlijama koji su namjeravali napasti Opuzen (otuda toponim *Turska glavica* poviše Komina; M. Vidović 2000: 238). Selo se dijeli na Gornji i Donji Komin, s tim da se Gornji Komin nazivao i Vilinjom Dragom ili Malim Kominom. Ime se *Komin* izvodi od dalmatskog apelativa *caminu* 'ognjište'.

Növā Sēla novije su naselje koje se u povijesnim vrelima prvi put spominje 1687., a 1694. obitelj Oršulić dobiva zemljišta "in loco detto Novisello apresso Culina" (na mjestu Novoga Sela kod Kuline). Očito je na mjestu današnjih Novih

²¹ Na mogućnost da je dočetak *-in* u toponimima Komin, Norin i Rogotin istoga postanja upozorio me je Vladimir Skračić kojemu ujedno zahvaljujem na nekim nazivoslovnim uputama koji su ovaj rad učinili boljim. Na upućivanju na pojedine teže dostupne radove koji su mi pomogli u tumačenju ojkonima s područja Bačine i Pasičine zahvaljujem Miši Glaviniću iz Ploča.

Sela postojalo starije naselje po imenu *Kulina* (< tur. *kule* 'utvrda'), kako se danas naziva središnji dio sela. Radovan Jerković (M. Vidović 2000: 191–193) iznosi mišljenje da je ime Kulina moglo nastati po utvrdi (kuli) Novi koju su podignuli humski srednjovjekovni vlastelini Vlatkovići i koja se u povijesnim vrelima spominje od 1482. Da bi Radovan Jerković mogao biti u pravu, svjedoči i dometak *-ina* koji u hrvatskoj toponimiji često označuje razvaline. Jerkovićevo je pak povezivanje imena Nova Sela s imenom utvrde Novi manje vjerojatno zbog toga što se Nova Sela ne spominju u popisu naselja 1704. nego tek 1725. kada imaju 62 stanovnika²² (Glibota 2006: 180), tako da je razvidno da je napućeno prebjezima iz Brotnja početkom 18. st., i to tek u drugome valu doseljavanja.

Kao posjed primorskoga vojvode Dadoja na početku se osmanlijske vladavine 1475. – 1477. u južnoj Dalmaciji spominju posjedi u Otriću (Aličić 1985: 91). Kako se *Ötrići* nalaze uza samo Jezero, razvidno je da se i naselje *Jezerčani*, koje se spominje u istome dokumentu, nalazilo u neposrednoj blizini Otrića. U zaostroškim se maticama Otrići spominju od 1697. kada se kao vjenčani kum spominje Stipan Antunović (CB: 215). Selo se jače naseljava doseljavanjem hercegovačkih izbjeglica početkom 18. st. te 1725. broji 75 stanovnika (Glibota 2006: 175). Ime je vjerojatno etničkoga postanja.

Selo se *Pasičina*²³ u povijesnim vrelima spominje od 1417. (osim Pasičine tada se spominje i Miluša) kada je sinovima Vukašinu, Beranu i Jurju Radivojeviću potvrđena darovnica kojom je 1408. bosanski kralj Ostoja njihovu ocu Vučiću i stricu Jurju darovao zapadni Hum. Godine 1452. osim Pasičine i Miluše (< *mil* 'pijesak') spominje se i Crnoća (< *crn* 'taman, mutan'). Pasičina se sa susjednim selima Brista, Crnoća, Plina i Nove Kuće 1571. predala Mlečanima, ali su je Osmanlije već 1573. vratili pod svoju vrhovnu vlast. Ime se Pasičina dovodi u svezu s praslavenskim apelativom **pasěka* 'mjesto na kojemu se iskrčila šuma da bi se dobilo plodno tlo', a kako su toponimi koji sadržavaju taj apelativ dosada zabilježeni na čakavskome području, ojkonim je *Pasičina* veoma bitan za određivanje predmigracijske slike hrvatskih narječja.²⁴ Novije je naselje *Stășevica* nazvano po svetome Stašu (Anastaziju), solinskome mučeniku. Zidovi se starokršćanske bazilike iz 5. st. posvećene tomu svetcu nalaze u blizini Jezera (M. Vidović 2004: 46).

Plina obuhvaća prostrano brdsko područje između neretvanske doline i Jezera. U užemu se smislu Plinom naziva selo *Karamatići*. Ojkonim se dovodi u svezu s apelativom *plina* 'tlo pod vodom'.²⁵ Plina se prvi put spominje 1571. kad se, kao i 27 sela od Omiša do Neretve, predala Mletačkoj Republici. Da je selo i prije bilo naseljeno, svjedoče i ruševine utvrde Grupkovića na Obličevcu. Godine se 1646. spominju zaseoci Pline *Rupa*, *Vidonja* (kasnije su zabilježeni i likovi *Vidovdol* i *Vidonje*) i *Vrbica* (M. Vidović 2000: 408–410). Još se ranije (1452.) spominje zaselak *Crnoća* (M. Vidović 2000: 392).

²² U isto doba u zaseoku Iskisi živi 21 stanovnik.

²³ Na podacima s područja bivše župe Pasičina zahvaljujem Toniju Dropuliću.

²⁴ Apelativ je **pasěka* ušćuvan i još istočnije, u selu Gradac kod Neuma gdje jedno brdo nosi ime *Pašeka* (D. Vidović 2009: 198).

²⁵ Radovan Jerković bilježi glagol *poplinuti* 'poplaviti' i domeće da je glagol u uporabi za brdske terene (M. Vidović 2000: 405).

Rogotin je jedno od mlađih naselja u Neretvanskoj krajini. Napučeno je tek 1716. naseljavanjem prebjega iz Gabele (Bebić 1983: 135). Ime bi se *Rogotin* moglo dovoditi u svezu s osobnim imenom nadimačkoga postanja ili zoonimom *Rogota*, no čini mi se vjerojatnijim da je ime nastalo slaganjem toponimijske metafore *rog* (kojom se obilježavaju gromade ili uzvisine koje strše iz mora ili iz močvare; usp. Šimunović 2004: 192) i apelativa **tynъ* 'blato, mulj' (Brozović Rončević 1999: 35). U Srbiji i u Popovu tinjišta su zemljišta uz rijeku, a Rogotin se nalazi uz Crnu riku²⁶. Rogotin je, naime, u prošlosti uistinu bio močvarni otok omeđen jezerom Vlaška, Crnom rikom i glavnim koritom Neretve, pa se u povijesnim vrelima isprva i nazivao Otok Rogotin.

Slivno (< *sliva* 'šljiva'; usp. Sk 3: 405) je središnje istoimenoga poluotoka u jugoistočnome primorskom dijelu Neretvanske krajine i jedno od starijih naselja na tome području. Slivno se u srednjovjekovlju nazivalo *Humom* (*Chelmum*, *Chelmo*), a prvi mu spomen nahodimo 1282. (Lučić 1984: 186) Pod imenom Slivno naselje se spominje od 1358. (Vego 1957: 105) Starije se ime *Hum* dovodi u svezu s apelativom *hum* koji je isprva označivao omanji brijeg pod travom, a poslije bilo kakav brežuljak ili glavicu. Novije ime *Slivno Râvnō* dovodi se pak u svezu s apelativima *sliva* 'šljiva' i pridjevom *ravan* zbog položaja zaseoka na zaravni. Pridjev *ravno* dodan je kako bi se neretvansko Slivno razlikovalo od imotskoga.

Prve sigurne vijesti o mogućemu postojanju naselja nastala na temeljima Narone nahodimo u 14. st. Tada je Juraj Radetić, koji je umro u Neretvi (riječ je zapravo o Drivi koja se nazivala i *Narenta* – Neretva) 1348., ostavio crkvi sv. Vida legat od 80 dukata. Gojislav (H)orlović iz Drive 1444. ostavlja trećinu legata crkvi *in Santo Vido* (Sivrić-T. Anđelić 1999: 131). Crkva sv. Vida spominje se i 1405., a makarski biskup Lišnjić 1670. spominje crkvu sv. Vida i Modesta (M. Vidović 1998: 132). Rijeka Norin i prevozište na Norinu na kojemu se plaća carina spominju se 1397. te ponovno 1408. u pismu kralja Ostoje braći Radivojevićima. Vjerojatno se navedeno prevozište nalazilo u Vidu jer je sačuvan jedan srednjovjekovni pečat (najvjerojatnije iz 15. st.) s natpisom *Sigillum commitis Marci de castrol Widi* (M. Vidović 2000: 469).²⁷ Riječ je dakle, iako ne možemo pouzdano odrediti godinu nastanka pečata, o prvome spomenu sela pod novim, hrvatskim imenom *Vid*.²⁸ Nekoć izdvojeni zaseoci *Gràdina* (< *gradina* 'pretpovijesna građevina'), *Pristupak* (< *pristupak* 'pristanište za lađe') i *Tùz(i)belj* (< tur. *tuz* 'sol') danas su dijelom sela Vid (D. Vidović 2008: 139–142). Na području se današnjega sela *Prūd* (apelativ *prud* u mjesnome govoru

²⁶ Iako se u službenoj uporabi ustalio lik *Crna rijeka*, rabim izvorni ikavski lik jer bi se po istoj logici Pasičina morala preimenovati u **Pasječinu*, a već sam napomenuo da se *Bijeli Vir* gotovo čitavo stoljeće službeno nazivao *Bilim Virom* iako su stanovnici toga sela ijekavci. Nepoštivanje se izvornih imena očituje i na natpisu na južnome ulazu u selo *Badžula* na kojemu stoji, kao da je natpis postavio kakav nestašni pučkoškolac, *Badžula*.

²⁷ U prijevodu: *Pečat kneza Marka iz tabora Vid*. Možda je pristanište bilo u *Tuz(i)belju* (< tur. *tuz* 'sol') jer je u srednjovjekovlju trgovina između Drive i stonske slanice (solane) bila veoma živa. Uostalom u Vidu postoji toponim *Slanica*, a od Crnića prema Gabeli postojalo je pak više slanih izvora (postoji i toponim *Slana draga*). Po pučkoj predaji stanovnici su se Tuz(i)belja stalno tužakali s doseljenicima u Vid.

²⁸ Po mojim se spoznajama Vid pod tim imenom u povijesnim vrelima sa sigurnom datacijom spominje tek 1687.

označuje 'izvorski nanos u obliku praga', a selo je nazvano po istoimenome vrelu)²⁹ nalazilo srednjovjekovno naselje ili se tako nazivao predio na kojemu su Dubrovčani za svoje potrebe u *Drivi* (< *Drěva* : usp. *drěvo*), današnjoj Gabeli, sjekli drva u čemu su ih sprječavali knezovi Radivojevići, gospodari zapadnoga Huma. Prudu pripada dalmatinski dio sela *Črniči* (< *crniči* 'stanovnici koji žive pod Crnim brdom'³⁰) te negdašnji zaseoci *Krivača* (< *kriv* 'lijev') i *Voláreviči* koji su postali dijelom sela (D. Vidović 2008: 139–142).

Toponim se *Vidonje* odnosi na područje koje obuhvaća današnju vidonjsku župu i nekoliko zaselaka u susjednoj župi Dobranje kojoj su naknadno pripojena i na nekoć najveći vidonjski zaselak po kojemu je nazvano čitavo područje. Stara je granica između tih dviju župa prolazila obroncima Male Žabe u gorskom dijelu toga područja, a u priblatskome se granica nalazila na današnjemu mostu preko rječice Misline. U povijesnim se vrelima 1589.³¹ spominju dva sela koja se zovu Vidonje (*doi ville chiamate Vidogne*; Krasić 1998: 113). Skadarski biskup 1629. Dominik Andrijašević spominje sela *Vidogne maggiore* i *Vidogne minore*. Zanimljivo je da mletački dokumenti s početka 18. stoljeća na istome mjestu spominju sela *Valvaz* (< *Velja Vas*; Glibota 2006: 141) i *Malvaz* (< *Mala Vas*), što zorno dokazuje (uz toponime *Velja Vas*³² u Popovu i *Donja Vas*³³ u Dubrovačkome primorju, a odraze toga apelativa nahodimo i u tzv. Staroj Hercegovini – bilježim povijesni ojkonim *Velja Vas* kod Nikšića; Aličić 1985: 156, 437) da se područje rasprostriranja odraza apelativa *vas* na hrvatskome povijesnom području pružalo i znatno istočnije od Rame i Neretve, rijeka do kojih, prema dosadašnjim toponomastičkim istraživanjima, nahodimo odraze apelativa *vas* u hrvatskoj toponimiji. Sva se navedena antonimna imena odnose na dva nekoć najveća naselja u vidonjskoj župi – *Vidonje* i *Gòračići*. Osim tih dvaju naselja u srednjovjekovlju su sigurno bili naseljeni još i sela *Brèstica* i danas napušteno *Trúbino Brdo*. Ime *Vidonje*³⁴ nastalo je pluralizacijom i toponimizacijom od lika *Vidonja* antroponimnoga podrijetla (od posvojnoga pridjeva tvorenoga sufiksom *-*je*³⁵), a da je to i izvorno ime sela pokazuju množinski padeži (*nà Vidonjin*). Uostalom, lik je *Vidogna*³⁶ zabilježen i u povijesnim vrelima.

²⁹ Moguće je da Prud tada i nije bio naselje nego da su se u *Prudskoj dragi* jednostavno sjekla stabla. Današnji je Prud razmjerno novo naselje nastalo uglavnom preseljenjem stanovništva iz Dragovije. O pučanstvu Dragovije imamo podatak iz 1725. kad je selo napućivalo 38 stanovnika (Glibota 2006: 180).

³⁰ I ojkonim *Crniči* kod Stoca također možemo svrstati u skupinu odnosnih toponima jer je motiviran oronimom *Crni vrh*.

³¹ Postoji i jedan spomen sela *Vridgonih* iz 1444. koji neki povjesničari drže pisarskom pogriješkom i smatraju da bi se mogao čitati *V Vidonjih* (M. Vidović 2000: 442).

³² Danas se navedeni lokalitet naziva *Velja Sela*. Naselje je posve napušteno u 18. stoljeću (navodno su ga razorili uskoci).

³³ Riječ je o jedinome meni poznatom toponimu u međurječju Neretve i Rijeke dubrovačke koji je ušćuvao apelativ *vas* do danas. Toponim se odnosi na dio sela Točionik u zapadnome dijelu Dubrovačkoga primorja.

³⁴ U Neretvanskoj dolini postoje još jedne Vidonje. Riječ je o zaseoku sela Plina na desnoj obali rijeke Neretve koji se u povijesnim vrelima spominje i kao *Vidov Do*.

³⁵ Usporedi Šimunović 2004: 224.

³⁶ *Stjepan Obradović de Vidogna* spominje se u Dubrovniku 1808. (Sivrić 2003: 273).

4. MOTIVACIJSKA RAZREDBA OJKONIMA³⁷

4.1. Ojkonimi motivirani geomorfološkim odlikama zemljopisnoga objekta

4.1.1. Zemljopisni nazivi u toponimiji (toponomastički apelativi i izvedenice)

4.1.1.1. Toponomastički nazivi u ojkonimiji: *Banja* (< *banja* ‘vodoplavno tlo’; usp. lat. *balnea*), *Baruža*³⁸ (< *bara* ‘omanja stajaća voda’), *Blāca/Blāce* (< *blace* ‘omanje jezera’), *Blāto* (< *blato* ‘močvarno zemljište’), *Brijeg* (< *brijeg* ‘blaga uzvisina uz vodotok’), *Čeveljuša*³⁹ (usp. *čevrntija* ‘vir, vrtlog’ < tur. *çevrinti* ‘vrtio se’; Sk 1: 319), *Dānčanje*⁴⁰ (< *dance* < *dno*), *Dōci* (< *dolac* ‘okruglasta krška vrtača’), (*Mālā*) *Bāra*, *Glāvice*, *Glāvice (Starōkućāni)*, *Hum* (< *hum* ‘omanji odjeliti brežuljak’), *Jezero* (< *jezero* ‘oveća stajaća voda’), *Kōsa* (< *kosa* ‘padina brda, pristranak’), *Kōse* (< *kosa* ‘litica’), *Krāj* (< *kraj* ‘predio između korita rijeke i gorskoga vijenca’), *Lokvēnica* (< *lokvenica* ‘voda iz lokve’ < *lokva*), *Lučina* (< *luka* ‘močvarna livada’), *Mālī Hām*, *Mālī Prōlog* (< *prolog* ‘udolina’), *Mōrāčnī Dō* (< *morača* ‘močvarna livada’ + *do* ‘udubina u kršu’), *Na Brijegu*, *Otok*, *Ōtūnj* (< usp. *tonja* ‘kaljuža, močvara’ i toponime *Tounj* i *Tunjica* u Hrvatskoj i *Tunjevske vode* u Crnoj Gori)⁴¹, *Podtālež* (< **otъlogъ* ‘močvarni predio’; usp. Šimunović 2005: 254), *Poljica* (< *poljice* ‘malo polje’), *Pōnorine*, *Prēvlaka* (< *prevlaka* ‘pojas koji spaja dvije veće kopnene cjeline’), *Pribōjci* (< *priboj* ‘mjesto uz kakvu veću uzvisinu’), *Prōdolje* (usp. *prodolina*), *Rēsna Kōsa* (usp. *resan* ‘blato’), *Rūdine* (< *rudina* ‘zelena zaravan u kršu’), *Spīle* (< *spila* ‘pećina’), *Spīlice*, *Sūrdup* (usp. tur. *surduk*⁴² ‘klanac’), *Vāle* (< *vala* ‘uvala’), *Vrījāci* (usp. *vrijace* ‘vreoce’), *Zāvala* (< *zavala* ‘uleknuće između blago nagnutih stijena’).

Unutar skupine ojkonima koja obuhvaća toponimijske apelative i njihove izvedenice najviše je ojkonima koji se odnose na morfološke oblike krša. U ojkonimiji su se Neretvanske krajine tako toponimizirali hrvatski apelativi *dno*, *do*, *dolac*, *kraj*, *ponor*, *prolog* i *zavala*, turski apelativ *surduk* ‘klanac’ te grčki (koji je u hrvatske strane ušao dalmatskim posredništvom) *spila* ‘pećina’. Nazivima su blatišta uvjetovani pak ojkonimi *Banja*, *Baruža*, *Blace*, *Mala Bara*, *Blato*, *Lučina*, *Moračni Do*, *Otunj*, *Podtalež* i *Resna Kosa*, nazivima vrelišta ojkonimi *Čeveljuša* i *Vrijaci* (: *Vreoci*), a većih voda stajaćica ojkonimi *Jezero* i *Lokvenica*. Apelativ pak *otok* (usp. ojkonim *Otok*) na širem neretvanskom području označuje ‘ono što je vodom optočeno’, a apelativ *školj* može označivati ‘morski otok’ (< mlet. *scogliō* ‘otok’), brežuljak koji se izdiže iz močvare, a na neumskome području i općenito

³⁷ Nisam naglasio povijesne ojkonime koji nisu potvrđeni u mjesnim govorima.

³⁸ Sufiks *-uža* ima augmentativno značenje.

³⁹ Na Čeveljuši su se nalazile mlinice koje su prozročivale kovitlance.

⁴⁰ Iako se u onomastičkoj literaturi slični toponimi povezuju i s antroponimom *Danac* (< *Dane* < *Danijel*), zbog položaja naselja u udolini čini mi se vjerojatnijim ojkonim povezati s apelativom *dance*.

⁴¹ Ojkonim bi se mogao izvoditi i od osobnoga imenu *Otun*, inačice osobnoga imena *Oton* (ARj 9: 457), na što bi mogao upućivati pridjevski sufiks **jb*. Zanimljivo je da se kod sela Grabovnik u Ljubuškom (BiH) nalazi brdo *Otunj* nedaleko od rijeke Trebižat, tako da ipak dajem prednost tumačenju prema nazivu blatišta.

⁴² U Vojvodini se pak apelativ *surduk* izvodi od mađarskoga *szurdok* ‘provalija, klanac’ (Brozović Rončević 2003: 11), pa ne treba posve odbaciti ni tu mogućnost. Kako toponim nije potvrđen u starijim razdobljima, ipak dajem prednost tumačenju od turskoga apelativa.

priobalje (toponim *Školj* tako u užemu smislu obuhvaća područje poluotoka Kleka kod Neuma, a u širem smislu čitavo priobalje od Ponte Kleka do Bosanke na kojemu su zažapski i popovski stočari jesenili sa stokom). Nadalje, u Neretvanskoj krajini bilježim i odraze apelativa *ada* (< tur. *ada* ‘otok, poluotok’; postoji toponim *Ada* kod Metkovića) kojim se označuje isključivo ‘riječni otok’. U Hutovu blatu zabilježen je toponim *Ostrvo* (< *ostrvo* ‘poluotok, prevlaka’), a u Metkoviću postoji toponim *Seget* kojim se označuje riječni otok omeđen rukavcima Stare Neretve (< madž. *sziget* ‘otok’). Apelativ pak *prevlaka* označuje pojas koji spaja dvije veće kopnene cjeline. Naselje je *Prevlaka* omeđeno glavnim tokom Neretve, ostatcima negdašnjega glavnoga toka (tzv. Stara Neretva) i jarugama u neretvanskoj blatiji.

U oronimiji su se odrazili apelativi *brijeg*, *glavica* i *hum*. Kadšto su homonimni toponimi odrazi različitih homonimnih oronimnih osnova. Tako je ojkonim *Kosa* (vidonjski zaselak) nastao transonimizacijom od apelativa *kosa* ‘padina brda, strana’, dok je ojkonim *Kose* (dobranjski zaselak) motiviran apelativom *kosa* u značenju litica.

U ojkonimu *Vale* (< *vala* ‘uvala’) odrazio se pak istozvučni naziv za predio u priobalju.

4.1.1.2. Toponomastičke metafore u ojkonimiji: *Kobiljača* (< *kobiljak*⁴³ ‘sedlo’), *Kòlivret* (usp. *kolovrat* ‘vir, vrtlog’ < *kolovrat* ‘mlinsko kolo’), *Òrepak/Òrapak* (usp. *Rep*), *Postòliče* (usp. *Stolovi*), *Rêp* (< *rep* ‘izdignuti, suhi predio u močvari’), *Rèpč* (< *rep* ‘rt’), *Samàrine* (< *samar* ‘sedlo’ < tur. *semer*), *Stäblina* (< *stablina* ‘prijecnjak’), *Stòlovi* (< *stol* ‘prijevoj’), *Strīmēn* (< *strimen* ‘stremen, papučice u koje jahač umeće stopalo’), *Trklje* (< *trklja* ‘drveni kolac koji služi za potporu rastu biljkama penjačicama’), *Zàzubak/Zàzuvak* (< *zub* ‘izbočeni pristranak uz korito rijeke’).

Vrelo su toponomastičkih metafora predmeti iz svakodnevne uporabe, uglavnom oprema za jahanje (*kobiljak/samar* i *stremen*), a rjeđe kućanski predmeti (*stol*) i poljodjelska oruđa (*stablina* i *trklja*). U nizinskome dijelu Neretvanske krajine apelativ *rep* označuje izdignute, suhe dijelove močvare, a u priobalju rtove.

4.1.2. Ojkonimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla ili vode

4.1.2.1. Ojkonimi prema smještaju zemljopisnog objekta: *Čelòpek*, *Núgal* (< *nugal* ‘kut’), *Posrednica*, *Prisoje*, *Rújnica* (< *rujan* ‘crven, koji je najduže izložen Sunčevim zrakama’), *Vrteljka* (: *vrtjeti*), *Zàvodi* (< *zavod* ‘zahod, mjesto na kojemu zalazi sunce, zapad’).

Osim ojkonima kod kojih se smještaj zemljopisnoga objekta određuje prefiksom (*pod-*) ili je vidljiv već iz okamenjenoga naziva koji se toponimizirao (npr. *nugal*), velik je dio ojkonima iz ove skupine motiviran (ne)izloženošću zemljopisnoga objekta Sunčevim zrakama (*Čelòpek*, *Prisoje*, *Rujnica* i *Zavodi*), a manji i neizloženošću zemljopisnoga objekta udarima vjetra (*Vrteljka*).

⁴³ Ne treba posve odbaciti ni mogućnost da je riječ o toponimu antroponimnoga postanja. Naime, vlasteoski rod Kobiljačić spominje se u Lugu kod Trebinja u 15. st. te je moguće da se preselio u Neretvansku krajinu.

4.1.2.2. Ojkonimi koji označuju oblik i površinska svojstva tla (izravni i metaforični): *Dubina*, *Dùbokā*, *Ōštrōvce/Ōštrōvci*, *Podàstīne*, *Pòdgrēde* (< *greda* 'izdignuta stijena'), *Rûpa*, *Rûpina*, *Tisnō*.

Unutar ove skupine ojkonima odrazili su se uglavnom pridjevi: *dubok*, *oštar* 'stjenovit' i *tisan* 'tjesan, uzak'.

4.1.2.3. Ojkonimi koji se odnose na sastav i osobitosti tla ili vode: *Bûk* (< *bučiti*), *Crni Dòlāc* (< *crn* 'obrastao crnogoričnom šumom'), *Crnoća/Črnača*, *Crpala* (usp. *crpalo* 'mjesto iz kojega se voda zaima'), *Čerjenci* (< *čerjenac* 'zemljišta s crvenom zemljom'), *Grnčenik* (usp. *grnačara* 'glina'; Sk 1: 593), *Kamènitā/Šcènovitā Kòsa*, *Kāmenō Břdo*, *Kremèna*, *Milūša*, *Pàrile*, *Ploče* (< *ploča* 'kvadratni kamen' < grč. *πλαζ*, *πλακός* 'zamka za ptice'), *Pòdstijēne*, *Pòduranina* (< *vran*⁴⁴ 'crn'), *Pòstīnje*, *Pržinovac* (< *pržina* 'pijesak'), *Sûhā Lòkva*, *Tmòl* (usp. *timor*⁴⁵ 'kamenjar'), *Tūštevāc/Tūštovac* (< *tust* 'plodan').

Najveći se dio ojkonima iz ove skupine odnosi na nazive različitih vrsta stijena i stjenovitih područja. Tako su se u ojkonimiji Neretvanske krajine odrazili apelativi *kamen*, *kremen*, *ploča* 'ravna stijena' i *tmol* 'kamenjar' te različiti dijalektalni odrazi apelativa *stijena* (ikavski *stina*, ijekavski *stijena* i hiperijekavski *ščena* 'stijena'). I dok toponimi *Prljuge* u Donjoj Hercegovini i Neretvanskoj krajini označuju loša zemljišta, toponimi *Krotuša* (primjerice u Hodovu) i toponimi motivirani osnovom *měľ* 'pijesak' (npr. *Miline* i *Miluša*) ili tvoreni pridjevom *tust* 'plodan' obično označuju plodne njive.⁴⁶ Na povremena zbirališta vode upućuje ojkonim *Suha Lokva*, a ojkonim je *Buk* onomatopejskoga postanja.

4.1.3. Ojkonimi određeni položajem/odnosom prema drugim toponimima: *Crnoća Dònjā*, *Crnoća Gòrnjā*, *Dònjī Gíljevići*, *Dònjē Strūge*, *Gòrnjē Sòče*, *Gòrnjē Strūge*, *Gòrnjī Gíljevići*, *Kòd Cřkvē*, *Kòd Kūcā*, *Mālā Brèstica*, *Mālā Bāčina*, *Nòvā Sěla*, *Podrúnjica*, *Podrúnjica*, *Pòd Vučji Brīg*, *Pòzlā Gòra*, *Pòtklek*, *Potpònorine*, *Prāmtrnovol* *Prāntrnovo*, *Prètploče*, *Stārī Klèk*, *Vèlikā Bāčina*, *Vìsokā Glāvica*, *Vřhdesne*.

Dvorječni se odnosni ojkonimi najčešće tvore od pridjeva i imenice (npr. *Mala Brestica*), pri čemu se odnos među samim ojkonimima najčešće iskazuje antonimnim parovima pridjeva, pri čemu antonimni par *gornji* – *donji* izražava prostorne, *mali* – *veliki* (rjeđe *velji*) kvalitativne, a *stari* – *novi* vremenske odnose.

4.1.4. Ojkonimi uvjetovani nazivima biljaka, biljnih zajednica i drvnih prerađevina: *Brèstica* (< *brijest* 'Ulmus campestris'), *Brīsta*, *Brīstovac*, *Brīstovi Dòci*, *Brštānik* (< *brštan* 'bršljan, Hedera helix'), *Dūba* (< *dub* 'hrast'), *Dùbrave* (< *dubrava* 'listopadna šuma'), *Dùbravica*, *Dupčica* (< *dupce*), *Jasènskā* (*jasen*⁴⁷ 'Oleaceae Fraxinus'),

⁴⁴ S obzirom na položaj naselja nije nemoguće da je ojkonim uvjetovan apelativom *vrnj* 'lokva' (usp. Filipi 1984: 135).

⁴⁵ Katkad se čuje i lik *Tmòr*. Petar Skok (Sk 3: 470) drži toponim ilirskim prežitkom.

⁴⁶ Na podatku zahvaljujemo don Ivici Puljiću i don Zdravku Ivankoviću.

⁴⁷ Jasenovina je služila za ispitivanje je li voda pitka. U lokvu ili kamenicu stavljala se jasenova grana i ako bi pustila boju, to je značilo da je voda zdrava. Od crnog se pak jasena dobivala crna boja kojom se bojilo vunene kabanice i pređu.

Klèk (< *klekovina* ‘Juniperus oxycedrus’), *Kršev/Krūšev Dô/Dôl* (< *kruša* ‘kruška, Pyrus’), *Krūševo, Kūpinovac* (< *kupina* ‘Rubus ulmifolius’), *Lipovac* (< *lipa* ‘Tilia’), *Lòvôrje* (< *lovor* ‘Laurus nobilis’), *Mäslina* (< *maslina* ‘Olea europea’), *Òrav* (< *orav* ‘orah, Juglans’), *Podàdrīnje* (< *drin* ‘drijen, Cornus mas’), *Pòdbrijēst, Podčēmpres* (< *čempres* ‘Cupressus sempervirens’), *Pòdgrabovica* (< *grab*⁴⁸ ‘Carpinus orientalis’), *Ruišća* (< *ruj* ‘Rhus coriaria’), *Slivno* (< *sliva* ‘šljiva, Prunus domestica’), *Smòkovac* (< *smokva* ‘Ficus’), *Smòkovo, Šipak* (< *šipak* ‘Punica granatum’), *Šipčine, Šipovac, Tīn* (< *trn* ‘crni trn, Purnus spinosa’), *Tīnova, Tīново, Vòlajac* **Vòlujski Pròdò* (< *volajac* ‘vrsta trave’), *Vrbica* (< *vrba* ‘Salix’), *Vrēstica* (< *vreštica* ‘vrijes, Calluna vulgaris’), *Žukovac* (< *žuka* ‘Junceus’).

U neretvanskoj su se ojkonimiji odrazili mnogi apelativi koji upućuju na postojanje raznorodnih vrsta stablašica (*čempres, dub, grab, jasen, klek, kruška, lipa, maslina, orah, smokva, šljiva, šipak* i *vrba*) i grmolikih biljaka (*brijest, drijen, kupina, lovor, ruj, trn, vrijes* i *žukva*). Razmjerno su rijetki odrazi biljaka penjačica (*brštan* ‘bršljan’), vrsta trave (*volujac*), biljnih zajednica (*dubrava*) i drvnih prerađevina (*dubac*).

4.1.5. Ojkonimi uvjetovani nazivima životinja: *Jéjavica* (usp. *jejina* ‘sova’), *Kòbranj/ Kòbrajn/ Kòbren(i)/Kòpren(i) Dô/Dôl* (usp. lat. *capra* ‘koza’), *Kòmārna* (< *komar* ‘komarac’), *Pijavica, Podžūželj* (usp. stsl. *žuželb*⁴⁹ i hrv. *žuželjica* ‘neka štetočinja, crv ili insekt’, ARj 23: 533).

U mjesnoj su se ojkonimiji odrazili nazivi kukaca (*komar* i *žuželj*), nametnika (*pijavica*), ptica (*jejina*) i domaćih životinja (*capra* ‘koza’).

4.2. Ojkonimi uvjetovani drugim toponimima: *Bijēlī Vir, Cīnā Rīka, Dragovija* (< *Dragov* < [*Dragova gradina*] + *-ija*)⁵⁰, *Krvávac 2, Kūti, Mòdrò Òko, Plina Jezero, Zlā Gòra*.

Pojedina su naselja dobila imena po hidronimima (Bijeli Vir nalazi se uz istoimeno vrelo, Kuti i Modro Oko smješteni su uz istoimena jezera, a Crna Rika uz istoimeni rukavac Neretve) ili oronimima (Zla Gora nalazi se ispod istoimenoga brda). Imena su *Krvavac 2* (prema Krvavac) i *Plina Jezero* (prema ojkonimu Plina u hidronimu jezero) administrativna: naselje Krvavac 2 obuhvaća dio Krvavca na lijevoj obali Neretve, a naselje Plina Jezero nekoliko gotovo posve iseljenih brdskih zaselaka u Plini (Glamuzina 1996: 65).

⁴⁸ Od bijeloga se graba nekoć pržio kvalitetan ugalj za kovačke vatre, od mladica se graba izrađivala užad za vezanje snopova žita, a grabov je sušanj služio kao prostirka stoci da bi se na koncu pretvarao u stajsko gnojivo.

⁴⁹ RSKNJ (5: 450) bilježi i apelativ *žuželj* ‘čankoliz, onaj koji uvek nanjuši, gde se jede i pije’.

⁵⁰ Selo je nastalo krajem 17. st. naseljavanjem stanovništva prebjegloga iz Hercegovine nakon mletačko-turskih ratova. *Dragova gradina* ime je brda iznad sela. Moguće je da je navedeni oronim mitološkoga postanja (od *drag* ‘zmaj’). Sufiks *-ija* ima zbirno značenje te je grčko-romanskoga postanja (Sk 1: 712).

4.3. Ojkonimi motivirani ljudskom djelatnošću

4.3.1. Ojkonimi uvjetovani izgrađenim objektima

4.3.1.1. Ojkonimi uvjetovani nazivima gospodarskih objekata: *Crèpina*⁵¹ (< *crijep*), *Klāčina* (< *klačina* ‘vapnenica’ < dalm. *calcaina*), *Klāčnī Dô*, *Mlinište/Mlinište*, *Nādmlinice*, *Plitvina* (< *plitva* ‘mala kamenica’; Šamija 2004: 264), *Stāje*, *Stājinel* *Stājne*.

Na mjesta na kojima se prerađuje žito odnose ojkonimi *Mlinište* i *Nadmlinice*. Na zbirališta se vode odnosi ojkonim *Plitvina*, a na mjesto na kojemu se proizvodi vapno *klačina*. Apelativ *staja*, okamenjen u mjesnoj ojkonimiji, danas nije živ u mjesnim govorima. Posve ga je istisnuo apelativ *štala*.

4.3.1.2. Ojkonimi uvjetovani obrambenim objektima: *Grād*, *Kod kúlē* (< *Kula* ‘utvrda’ < tur. *kule*), *Kúla Nòrinskā*, *Kùlina*, *Obrica*, *Obrovac*, *Podgrādina*, (*Pod*) *grādina*, *Vrātār*.

Na temelju jezičnih podataka moguće je odrediti i vremenski slijed gradnje utvrda u Neretvanskoj krajini. Utvrde su iz ilirskoga razdoblja motivirane slavenskim apelativom *gradina*, srednjovjekovne hrvatske utvrde slavenskim apelativom *grad*, a prežitak su dvjestogodišnje osmanlijske vladavine ojkonimi u kojima je sadržan apelativ *kula*. Povijesni se ojkonimi *Obrica* i *Obrovac* drže starijim imenima današnjega naselja Borovci, no na prijelazu se iz 17. u 18. st. spominju i odjelita naselja s tim imenima vjerojatno povezana s apelativom *obrov* ‘rov’.

4.3.2. Ojkonimi uvjetovani obitavalištima te javnim prostorima i putovima: *Izbètine*, *Kljètina/Kljètine*, *Krštac*, *Kùćine*, *Mala Vas*, *Seócal/Sejaci*, *Velja Vas*.

Ojkonimi iz ove skupine nastali su ili toponimizacijom naziva tipova naselja (*seoce* i *vas*), tipova nastamba (*izba* i *klijet*) te nazivima raskrižja (*krst*). Na razvaline starijega naselja upućuje ojkonim *Kućine*.

4.3.3. Ojkonimi prema gospodarskoj djelatnosti

4.3.3.1. Ojkonimi u svezi s poljoprivrednom djelatnošću: *Bòbovište/Bobovišća*, *Kopāčine*, *Krčevine*, *Ōgrada*, *Pòdine*, *Pòdmeđine*.

Na vrste poljoprivrednoga zemljišta upućuju ojkonimi *Bobovište* (‘mjesto na kojemu je zasađen bob’), *Ograda* (‘ograđeno poljoprivredno zemljište’) i *Podine* (‘poljoprivredno zemljište na više razina’), načinima privođenja tla kulturi uvjetovani su ojkonimi *Kopāčine* (: *kopati*) i *Krčevine* (: *krčiti*), a na granice poljoprivrednoga zemljišta *Podmeđine*.

4.3.3.2. Ojkonimi u svezi sa stočarstvom i obitavalištima za stoku: *Bāčina*, *Ĭskisli* (: *kiseliti*), *Ōborine*, *Ograđ*, *Stānine*, *Strūgel/Strūzi/Strūgovi*, *Zēlenē Tòrine*.

⁵¹ Usp. ojkonim *Kupari* u Župi dubrovačkoj i *Kuparice* u Zavali (Popovo). Ne treba posve odbaciti ni mogućnost da bi ojkonim mogao biti i antroponimnoga postanja. Naime, poznata je fočanska trgovačka obitelj Crijepović u 15. stoljeću često dolazila u Dubrovnik radi trgovine, ali i podizanja zajmova kod dubrovačkih kreditora.

U ovoj su se skupini ojkonima najčešće odrazili nazivi za ograđena mjesta na kojima boravi stoka ili se u nj zagoni: *obor*, *ograč*, *strug* i *tor*.

4.3.3.3. Ojkonimi u svezi s ostalim gospodarskim granama: *Lâdište* (< *ladište* 'mjesto na kojemu pristaju lađe'), *Mrižetine*, *Ōšca*, *Pòlogoša* (< *pologoša* 'vrsta mreže'), *Prévoznik*, *Pristupak*.

Ošca su oruđe kojim se lovila divljač, ojkonimi *Ladište*, *Prevoznik* i *Pristupak* odnose se na mjesta na kojima pristaju lađe, a ojkonimi *Mrižetine* i *Pologoša* (< *pologoša* 'vrsta mreže') povezani su s ribarstvom.

4.3.4. Kulturnopovijesno uvjetovani ojkonimi

4.3.4.1. Ojkonimi u svezi s upravnom vlašću: *Bàdžula* (< *bac* 'carina, trošarina' + vlaš. *-ula*), *Rába* (usp. cksl. *rabъ* 'sluga, kmet'), *Stâră Gâbela* (< *gabela* 'granica' < tal. *gabella*).

Ime je sela Badžula uvjetovano njegovim položajem na mletačko-osmanlijskoj granici koja je ondje uspostavljena prošla nakon Maloga rata (1714. – 1718.). Slično je i s imenom Stara Gabela (povijesno ime današnjega sela Vid) koje je prežitak čistih promjena granice na neretvanskome području na prijelazu iz 17. u 18. st. Ime je *Raba* prežitak negdašnjega feudalnog društvenog uređenja.

4.3.4.2. Ojkonimi u svezi s mjesnom poviješću i mjesnim predajama: *Krvavac*, *Smrdan*, *Trôja(no)vina*.

Po zabilježkama fra Luke Vladimirovića Osmanlije su 1538. godine zaposjeli utvrdu *Krvavac* (možda se ime odnosi na Kulu norinsku) nakon pada Klisa te je navodno tako nazvana "zbog teškog prolića krvi" (M. Vidović 2000: 166). Treba imati na umu da je prezime *Krvavac* (< *krvavac* 'krvni osvetnik') starosjedišću u obližnjemu hercegovačkom selu Gabela u kojemu također postoji toponim *Krvavac*. Slivanjski zaselak *Smrdan* prozvan je po istoimenoj utvrdi koja je tako navodno prozvana zbog neugodna mirisa leševa poginulih tijekom njezine opsade koncem 18. st. U imenu je *Troja(no)vina* ušćuvana uspomena na rimskoga cara Trajana kojega pamti i narodna predaja (*U cara Trojana kozje uši!*).

4.3.4.3. Ojkonimi povezani s vjerskim životom: *Birina* (< *bir* 'župnikov dohodak' < mađ. *bér*), *Grèbine* (< *greb* 'grob'), *Mřčeva Rûpa*⁵² (: *mrtvac*), *Stáševice* (< *Stáš* 'Anastazije'), *Trôilo* (< *Troilo* 'Sveto Trojstvo').

4.4. Ojkonimi antroponimnoga postanja:

Najviše je ojkonima antroponimnoga postanja tvoreno od prezimena koja su nosili stanovnici Neretvanske krajine. U mjesnoj su se ojkonimiji tako odrazila sljedeća prezimena nastala od hrvatskih narodnih osobnih imena: *Borovac* (< *Boro* < *Borimir/Borislav*), *Colić* (< *Cole*; usp. *Stole* < *Stojan* < *Stojimir/Stojislav*), *Crnčević* (< *Crnko* < *Crnomir*), *Galov* (< *Gal* < *gal* 'crn'), *Gradac* (< *Gradac* <

⁵² U tome se zaseoku nalazi oveća nekropola stećaka.

Gradomir/Gradislav), *Jelavić* (< *Jelava* < *Jela* < *Jelena*), *Maleta* (< *Maleta*⁵³), *Metković* (< *Metko* < *Medo*), *Momić* (< *Momo* < *Mojmir*), *Ostojić* (< *Ostoja*), *Puljić* (< *Puljo* < *Puljko*), *Radaljac* (< *Radalj* < *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Radić* (*Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Radić* (< *Radoš* < *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Reljanović* (< (*H*)*relja*), *Smoljan* (< *Smoljan* < *smoljav* ‘umrljan’), *Vujica* (< *Vujica* < *Vujo* < *Vuk*) i *Vuletić* (< *Vule Vuk*). Kršćanskim su imenima motivirana pak prezimena *Dominiković* (< *Dominik*), *Džuvelek* (< *Džuvela*; usp. *Žuvela* < *Ivan*), *Dumonjić* (< *Dumonja* < *Dumo* ‘hip. od Dominik’), *Giljević* (< *Gilje* ‘Grgur’), *Grgurević* (< *Grgur*), *Jerković* (< *Jerko* < *Jere* < *Jeronim*), *Juračić* (< *Jurača* < *Jure* < *Juraj*), *Katić* (< *Kata* < *Katarina*), *Krstičević* (< *Krstić* < *Krsto* < *Kristofor*), *Mar(oj)ević* (< *Maroje* < *Maro* < *Marin*), *Mateljak* (< *Mateljak* < *Matelja* < *Mate* < *Matej*), *Matić* (< *Mato* < *Matej*), *Matijević* (< *Matija* < *Matej*), *Nikolac* (< *Nikolac* < *Nikola*), *Nikolić* (< *Nikola*), *Oršulić* (usp. tal. *Orsula* ‘Uršula’), *Peko* (< *Peko* ‘Petar’), *Prović* (< *Provo* < *Proho* < *Prohor*⁵⁴), *Sanković* (< *Sanko* < *Sano* < *Aleksandar*), *Simat* (< *Simat* < *Simo* < *Simeon*), *Šalinović* (< *Šalin* < *Šale*; usp. *Solomon*) i *Talajić* (< *Talaja* < *Tale* < *Tadija*). Prezime *Bebić* Milan Nosić (1998: 174) dovodi u vezu s rumunjskom antroponimnim osnovom **Beb-* i alb. apelativom *bebë* ‘zjena’. To dodatno osnažuje činjenica da su na Kosovu u 14. stoljeću potvrđena osobna imena *Bebej* i *Bebečević* za koja Milica Grković (1983: 157) tvrdi da su neslavenskoga podrijetla. U Konavlima nahodimo pak osobni nadimak *Bebo*. Hibridnom je tursko-hrvatskom tvorbom nastalo prezime *Karamatić*, a prezime je *Družijanić*⁵⁵ nastalo prilagodbom latinskoga dometka *-ianus* te njegovim pridruživanjem hrvatskoj antroponimnoj osnovi *Drug-*. Vlaški je supstrat utjecao na nastanak prezimena *Sentić* (< *Svetin* < *Svetomir*; usp. rum. *sfânt* ‘svet’), a prezime je *Erak* nastalo prema osobnome imenu *Herak* motiviranom njemačkim naslovom *herzog*. Nepoznato je postanje prezimena *Komazin*. U turskome, naime, postoji particip *komaz* (< *konmaz*) koji bi se mogao izvesti od glagola *konmak* ‘nastaniti se’. *Komaz* bi bio ‘onaj koji se ne nastanjuje, nomad’.⁵⁶ Međutim, u maticama je zabilježen i lik *Cummascin* (*Kumašin*) te bi prezime ipak moglo biti prozirno.

Nadimačkoga su postanja prezimena *Bagalović* (< *baga* ‘čvorugasta izraslina na tijelu’; Nosić 1998: 173), *Batinović* (< *batina*⁵⁷), *Brečić* (< *breče*⁵⁸ ‘pas’ < tal. *bracco* < germ. *brakko*; Vinja 1: 68), *Ćulum* (< *ćulum* ‘buzdovan’ < tur. *külünk* ‘sumlata,

⁵³ Osobno ime *Maleta* bilježi ARj (6: 415).

⁵⁴ Sveti je Prohor živio u 1. st. Bio je jedan od sedam jeruzalemskih đakona koje su apostoli odabrali da služe helenizirane Židove u Jeruzalemu. Postao je nikomedijskim biskupom te je najvjerojatnije stradao u Antiohiji za vrijeme Neronovih progona kršćana.

⁵⁵ Osobno ime *Družijana* zabilježeno je u Pučišćima na otoku Braču u 20. stoljeću.

⁵⁶ Na tu me je mogućnost, uz napomenu da je iznesen sa za to potrebnom dozom opreza, upozorio Ekrem Čaušević na čemu sam mu neizmjerano zahvalan.

⁵⁷ Osobno ime *Batina* zabilježeno je u hrvatskome antroponimskom fondu u 13. stoljeću (Železnjak 1969: 23).

⁵⁸ Apelativ *breče* nije živ u mjesnome govoru, ali je zabilježen frazem *laje ko breče*. Apelativ *kuže* ‘štene’ nije zabilježen u hrvatskim rječnicima, ali je prezime *Kužić* (usp. slov. *kužal/kuža* ‘pas’) i danas živo na neumskome području (odakle su se Kužići doselili u Gabelu i Vid) pa je moguće da je ovaj apelativ neprozirna postanja (Petar Skok za osnovu *kuč-*, iz koje izvodi i apelative cucak, kučak, kučka, kuja nahodi i u albanskome, turskome, mađarskome te u romanskim jezicima, tvrdi da je onomatopejska, ali ne navodi indoeuropsku rekonstrukciju; Sk 1: 279) nekoć bio živ na neretvanskome i hercegovačkome području.

vrsta mlata'), *Dangubić* (< *danguba*), *Dropulić* (< *drop* 'ostatak od zgnječena grožđa'), *Dukat*⁵⁹, *Gnječ* (usp. *gnječak* 'dobro uhranjeno, debelo dijete'; ARj 5: 810), *Kaloperović* (< *kaloper* 'vrsta ljekovite biljke, Tanacetum balsamita'), *Kežić* (< *keža* 'žensko dijete koje se kesi'; ARj 4: 942), *Kljusurić* (< *kljusura* < *kljuse*), *Kuran* (< *kuran* 'šaljiva riječ za dijete'; ARj 5: 810), *Kužić* (usp. slov. *kúžalkūža* 'pas'), *Majčica* (< *majčica* 'hip. od majka'), *Obrvan* (< *obhrvan* 'shrvan'), *Parmač* (< tur. *parmak* 'prst'), *Rončević* (usp. *brom*⁶⁰), *Rujići* (< *ruj* 'grm, Rhus coriaria'), *Runjačević* (< *runjača* < *runjav*), *Šarić* (< *šar* 'šaren, koji ima pramenove'), *Štrbić* (< *štrbo* 'krnjavac'), *Zmijarević* (< *zmijar* 'vrsta ptice grabljivice, Circeatus Gallicus') i *Žderić* (< *ždero* 'osoba neumjerena u jelu').

Nazivima zanimanja uvjetovana su pak prezimena *Barbir* (< *barbir* 'vidar' < tal. *barbiere*), *Kiridžija* (< *kiridžija*⁶¹ 'iznajmitelj konja, kočijaš' < tur. *kira* 'najam'), *Medar* (< *medar* 'skupljač i prodavač meda'), *Obšivač* (< *obšivač* 'šivač') i *Solar* (< *solar* 'prodavač soli').

Podrijetlo prvotnih nositelja odaju prezimena *Grmoja* (< *Crveni Grm* 'selo kod Ljubuškoga'), *Popovac* (< *Popovo* 'predio u istočnoj Hercegovini'), *Rastočić* (< *Rastoka* 'predio u Vrgorskoj krajini') i *Usorac* (< *Usora* 'predio uz rijeku Usoru i njezine pritoke južno od Doboja u sjevernoj Bosni).

U mjesnoj su se ojkonimiji odrazila i osobna imena *Antun*, *Baran* (< *Baran* < *Baro* < *Bartolomej*), *Bobalj* (< *Bobo* < *Borimir/Borislav*), *Borut* (< *Borut* < *Boro* < *Borimir/Borislav*), *Bule* (< *Budimir/Budislav*), *Desa* (< *Desimir*), *Dobre* (< *Dobromir/Dobroslav*), *Jozetina* (< *Jozina* < *Jozo* < *Josip*), *Jure* (< *Juraj*), *Matko* (< *Mato* < *Matej*), *Mihalj* (< *Miho* < *Mihovil*), *Mislin* (< *Misle* < *Mislav*), *Perko* (< *Pero* < *Petar*), *Pižina* (< dalm. *Piz-/Piž*-⁶²), *Puljan* (< *Puljo* < *Punislav*), *Radalj* (< *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Radmuž*⁶³, *Rako* (< *Radomir/Radoslav*), *Rosa*, *Ruža*, *Vidonja* (< *Vidonja* < *Vid*) i *Žarko* te obiteljski nadimci *Veraja* (*Pole* < *Leopold*) i *Arnauta* (< *Strižić* (< *strići*). Antroponimi *Coto* (< *coto* 'cotavac, šepavac'), *Dželetin* (< *dželepčija/dželebdžija* < tur. *celepçi* 'trgovac volovima, stočar')⁶⁴, *Glušac* (< *glušac* 'gluha osoba') i *Truba* vjerojatno su nadimačkoga postanja.

4.4.1. Višečlani ojkonimi antroponimnoga postanja

4.4.1.1. Ojkonimi od antroponima i zemljopisnog naziva: *Cólića Strūga*, *Gnjéčev Dòlac*, *Kiridžijina Plòča*, *Màtkova Glàvica*, *Obšiváčeva Glàvica*, *Pékin Dòlac*, *Pròvića Rùpa*, *Ròsnì Dò*, *Šimatova Glàvica*, *Šàrića Strūga*, *Trúbino Břdo*, *Vùletića Glàvica*.

⁵⁹ U hrvatskome su antroponimijskom fondu zabilježena prezimena *Dučić* i *Dukić* koja Petar Skok (1: 463) povezuje s apelativom *duka* 'vojvoda'. U okolici Zagreba i danas bilježimo prezime *Dukat*, a zabilježeno je 1702. Lazar Dukat spominje se na Vidonjama (Glibota 2006: 134).

⁶⁰ Stariji je lik *Romčević*.

⁶¹ U Čilipima je *kiridžija* nadničar koji goni sijeno ili grožđe na konju (Sk 2: 83), a kako su Kiridžije u Slivno najvjerojatnije došli iz sela Dubljani u Popovu gdje se 1694. spominje prezime Kiridžlić (Hrabak 1985: 37), ne treba posve zanemariti ni ovo tumačenje.

⁶² Od te su antroponimne osnove nastali dubrovački pridjevci *Pežanja*, *Pežimović*, *Peženja* i *Pižimić* te apelativ *picić* 'malo dijete' (usp. Sk 2: 653).

⁶³ Osobno je ime *Radmuž* na južnoslavenskom području zabilježeno od 14. st.

⁶⁴ Iako ARj bilježi riječ *dželetin* 'krvnik', to mi se tumačenje ne čini vjerojatnim. Naime, apelativ *dželep* u zažapskim mjesnim govorima označuje stado ovaca i koza koje su otkupili trgovci, a koje pregoni treća osoba.

4.4.1.2. Ojkonimi od antroponima i fitonima: *Crñčevića Brèstica*.

4.4.1.3. Ojkonimi od antroponima i gospodarskih naziva: *Antúnovo Gúvno*, *Còtino Gúvno*, *Obšiváčevo Gúvno*, *Rúžine/Rúžnē/Rúžnjē Njīve*.

4.4.1.4. Ojkonimi od antroponima i naziva kulturnopovijesnoga postanja: *Ėrākova Kúla*.

4.4.1.5 Ojkonimi od antroponima i naziva za obitavališta, javne prostore i putove: *Kùranovo Sèlo*, *Strížića Počívala / Strížića Počívala*.

4.4.2. Jednočlani ojkonimi antroponimnoga postanja

4.4.2.1. Ojkonimi od posvojnoga pridjeva: *Bòbālj*, *Dēsne*, *Mihāl̃j*, *Mislina*, *Pērka*, *Rādāl̃j*, *Stríževo*, *Vidonja/Vìdonje*.

Većina je ojkonima iz ove skupine eliptičnoga postanja: *Bobalj* (< **Bobalje Brdo*), *Desne* (< **Desina Vas*), *Mihalj* (< **Mihalja Vas*), *Mislina* (< **Mislina Vas*), *Perka* (< **Perka Vas*), *Radalj* (< **Radalji Rt*) i *Vidonje* (< **Vidonja Vas*).

4.4.2.2. Ojkonimi antroponimnoga postanja s toponomastičkim afksima: *Bàranovac*, *Būline*, *Dobrovac*, *Dùmanjac*, *Grgùruša*, *Gìrmovina*, *Jozètine*, *Júrevina*, *Mājčinovac*, *Mārovine*, *Medárevine/Medárovine*, *Obrvánovine*, *Pižinovac*, *Podantúnovac*, *Rákalovac*, *Rèljanovac/Rèljinovac*, *Sladínac*, *Solárevina*, *Žárkovača*.

Većina sufiksa kojima su tvoreni ojkonimi iz ove skupine označuju pripadnost (-ac, -ača, -ina, -ovac/-evac, -ovina/-evina, -uša).

4.4.2.3. Antroponimi u funkciji ojkonima: *Bāgalovići*, *Barbíri*, *Bàtinovići*, *Bébići*, *Bòrōvci*, *Brēčići*, *Crñčevići*, *Čùlumi*, *Dàngube*, *Domìnikovići*, *Dròpulići*, *Družijanići*, *Dùkati*, *Džèletin(i)*, *Džuvèleci*, *Đuračići/Júračići*, *Ėrāci*, *Gālovićel/Gālovići*, *Garāčeli*, *Gíljevići*, *Glūšca/Glūšci*, *Gnjēči*, *Grādc*, *Ėskisli* (usp. *iskiseliti*), *Jánjići*, *Jèlavići*, *Jérkovići*, *Karamātići*, *Kātići*, *Kalòp(e)rovićel/Kalòp(e)rovići*, *Kalòperići*, *Kēžići*, *Kljùsurići*, *Kōmazini*, *Krštičevići*, *Kūžići*, *Mālete*, (Maslācev) *Bòrut*, *Matéljci*, *Mātići*, *Màtijeвиći*, *Mètković*, *Mōmići*, *Nikólci*, *Nikolići*, *Oršulići*, *Ōstojići*, *Ōtrić(i)/Ōtriće*, *Parmáci*, *Póle*, *Pòpōvci*, *Pròvići*, *Pùljani*, *Radāl̃jci*, *Rádići*, *Rādmūž*, *Radōši*, *Rāstočići*, *Rèljinović*, *Řnjāci/Rūnjāci*, *Rónčevići*, *Rújići*, *Sánkovići/Sánkovići*, *Sēntići*, *Smòljani*, *Strížići/Strížići*, *Šalínovići*, *Šišin*, *Štrbići*, *Tàlajići*, *Ūsōrci*, *Vujice*, *Zmijárevići*, *Ždérići*.

Uglavnom je riječ o ojkonimima motiviranim nositeljima neretvanskih prezimena.

4.5. Ojkonimi etničkoga i ktetičkoga postanja: *Crñići* (< *Crnići* 'stanovnici predjela pod Crnim vrhom'), *Dalmàtinskā Brèstica*, *Dòbrane*, *Dòljāni/Dòljāne* (< *Doljani* 'ljudi koji napučaju dol'), *Gòračiće/Gòračići* (< *Goračići* 'stanovnici gorskoga predjela'), *Jezerčani* (< *Jezerčani* 'stanovnici predjela uz Jezeru'), *Olomčani* (< *Olomčani* 'stanovnici predjela uz lom, močvarni predio'), *Ōtrići* (< *Otrići* 'stanovnici uz potricu, predio sa sitnom travom pogodnom za ispašu'), *Pèračkō/Pèraškō Blāto*, *Šòlovskā Brèstica*, *Ūmčāne* (< *Umčani* 'stanovnici predjela pod Humcem').

Treba napomenuti kako nakon 15. stoljeća ne bilježim nijedan ojkonim tvoren sufiksom *-anel-ani*, dok je sufiks *-ići* (*-ovićilevići*) iznimno plodan, što je svojstveno za krajeve pogođene snažnim migracijama u razdoblju 16. – 18. stoljeća (usp. Šimunović 2005: 30). U mjesnoj su ojkonimiji okamenjeni ktetici *dalmatinski* (< *Dalmacija*) i *perački* (< *Perka*) te pogrđni etnik za stanovnika Zažablja *Šolovac* (< *šolovac* ‘pametnjaković’ < *Šole* < *Solomon*).

4.6. Ojkonimi nejasna postanja ili motivacije: *Rogòtin*, *Ruišće*, *Trševina/Trčevine*⁶⁵.

5. JEZIČNO RASLOJAVANJE NERETVANSKIH OJKONIMA

Najstariji je sloj koji se odrazio u ojkonimiji Neretvanske krajine predrimski sloj. On obuhvaća odraze apelativa neindoeuropskoga mediteranskog postanja te ilirske jezične prežitke. Napominjem da su navedeni jezici veoma slabo poznati, pa je tako i pripadnost pojedinoga ojkonima tomu sloju najteže odrediti. Predrimskome sloju obično se pridružuju toponimi koje ne možemo izvoditi iz grčkoga i latinskoga. Tomu sloju u Neretvanskoj krajini najvjerojatnije pripada povijesni ojkonim *Narona* (Petar Skok ga drži mediteranskim prežitkom; Sk 2: 524) i ojkonim *Tmol*.

Odraze latinskih ili dalmatskih apelativa nahodimo u sljedećim ojkonimima: *Banja* (usp. lat. *balnea*), *Klačina* (< *klačina* ‘vapnenica’ < dalm. *calcaina*), *Komin* (< *komin* ‘ognjište’ < dalm. *caminu*), *Ploče* (< grč. *pláks/plakós*), *Spile* (< *spila* ‘pećina’ < *spēlaion*) i *Žukovac* (< lat. *Junceus*). Navedenoj skupini pripadaju i odrazi apelativa grčkoga (*ploča* i *spila*) postanja koji su u hrvatski jezik ušli dalmatskim posredništvom. Najvjerojatnije je romanskoga postanja neizvjesne starosti ojkonim *Kobranj Do* (usp. lat. *capra* ‘koza’).

Danas su pučanstvu posve neprozirni hrvatski nazivi blatišta (npr. **otъlogъ* ‘močvarni predio’, *resan* ‘blato’, *tonja* ‘kaljuža, močvara’), oronimski nazivi (npr. *hum* ‘omanji odjeliti brežuljak’), nazivi koji se odnose na sastav tla (*Miluša* < **mělb* ‘pijesak’), nazivi pojedinih morfoloških oblika krša (*Mali Prolog* < *prolog* ‘udolina’), nazivi biljnih zajednica (*Dubrave* < *dubrava* ‘bjelogorična šuma’), nazivi povezani s poljodjelstvom (*Pasičina* < *pasika* ‘krčevina’) te nazivi koji se odnose na vrste nastamba i naselja (*Kljetina* < *klijet* ‘trošna kućica’ i *Velja Vas* < *vas* ‘selo’). U neretvanskoj se ojkonimiji ogledaju dijalektne razlike. Na lijevoj obali rijeke Neretve nahodimo tako ijekavske likove ojkonima (npr. *Kljetina*) te ojkonime u kojima nahodimo primjere treće jotacije (npr. *Šćenovita Kosa*). Na desnoj pak obali Neretve zabilježeni su ikavski likovi ojkonima (npr. *Mrižetine*, *Strimen*). Povijesni pak ojkonimi *Bristiza*, *Ruiscia* i *Bobovischia* (početkom 20. st. potvrđen je lik *Bobovišća*) te suvremeni toponimi *Pisak* i *Privlaka* upućuju na šćakavski i ikavski supstrat i na lijevoj obali Neretve, a slivanjski ojkonimi *Postijenje* i *Postinje* na suvremeno širenje ikavskih govora pod utjecajem gradskoga opuzenskog govora i na u posljednjih tristotinjak godina ijekavsko Slivno. U mjesnoj su se ojkonimiji usćuivale i jezične značajke

⁶⁵ Možda prema glagolu *trkati* ‘odvajati janjce od ovaca’ (Oštarić 2005: 539). Glagol je potvrđen na Pagu, a s obzirom na to da su brdski dijelovi Neretvanske krajine, kao i unutrašnjost otoka Paga, izrazito stočarski kraj s veoma razrađenim stočarskim nazivljem, čini mi se mogućim da je navedeni glagol nekoć bio živ i u Zažablju.

zajedničke i neretvanskim ikavskim i neretvanskim ijekavskim govorima: dočeto *l* (*Nugal*) i pojednostavnjivanje suglasničkih skupina (*Posrinica* > **Posridnica*). Kao bilježite novoštokavske značajke navodim zamjenu glasa *h* glasom *v* (*Orav*, *Zavod*; treba napomenuti kako se glas *h* na lijevoj obali Neretve ipak ušćivao u važnijim ojkonimima, npr. *Mali Hum*), preskakanje naglaska (*Kòd C̣rḳṿē*, *Kòd Ḳūč̣ā*) itd. U Zažablju su pak česti akuzativni likovi ojkonima tvorenih sufiksima *-(ov)ci* (npr. *Oštrovce*, *Glušca*) i *-(ov)ići* (npr. *Goračiće*, *Galoviće*, *Sankoviće*).

Dvjestogodišnja je osmanlijska vladavina ostavila traga u nazivima utvrda (*Kulina* < *kula* 'utvrda' < tur. *kule*). Turski je sloj najzastupljeniji među ojkonimima antroponimnoga postanja, nahodimo ga i među toponomastičkim metaforama (*Samarine*), ali i unutar skupine ojkonima u kojima su okamenjeni toponomastički nazivi (*Čeveljuša* : *čevljiti* 'vrtjeti se' < tur. *çevrinti* i najvjerojatnije *Surdup* < tur. *surduk* 'klanac'). Mađarskoga je postanja ojkonim *Birina* (< *bir* 'župnikov dohodak' < mađ. *bér*).

U ojkonimiji Neretvanske krajine nahodimo i primjere hibridne tvorbe od romanske osnove i hrvatskoga sufiksa (npr. *Žukovac*), hrvatskoga prefiksa i romanske osnove (*Pretploče*; u obama je slučajevima riječ o grčkim osnovama koje su prošle kroz dalmatski filter), turske osnove i hrvatskoga sufiksa (npr. *Čeveljuša*, *Kulina*) te turske osnove i vlaškoga sufiksa (*Badžula*).

6. ZAKLJUČAK

U ovome je radu obrađeno 400 imena koja se odnose na 307 naselja u Neretvanskoj krajini. Imena su neretvanskih naselja (s iznimkom antičke Narone) potvrđena od konca 13. st., a većina je današnjih neretvanskih naselja oblikovana tijekom i nakon mletačko-osmanlijskih ratova na prijelazu iz 17. u 18. st. Stanovništvo starijih brdskih naselja početkom se 19. st. (nakon izgradnje Napoleonove ceste) spušta u nizinske predjele i osniva nova naselja, otjecanje se brdskoga stanovništva ubrzava nakon uređenja toka rijeke Neretve i melioracije koncem istoga stoljeća. Najveći val iseljavanja iz brdskih predjela dogodio se 1960-ih godina. Tih su godina gotovo posve opustjela negdašnja središta župa poput Dobranja, Pasičine, Pline, Slivna i Vidonja.

U mjesnoj su se ojkonimiji u prvome redu odrazile geomorfološke značajke Neretvanske krajine. Osobito su česti odrazi naziva blatišta (primjerice *blato*, *otlog*, *plina*, *resan* i *tonja*) te naziva za stjenovita područja (*kamen*, *kremen*, *stijena* i *timor*). Temeljni hrvatski sloj u mjesnoj ojkonimiji izrazito preteže, a od supstratnih je slojeva najzastupljeniji dalmatski (zanimljivo je da je zastupljen u imenima razmjerno mlađih naselja poput Klačine, Komina i Ploča), a od adstratnih turski (zastupljen je i u ojkonimima koji su odraz toponomastičkih naziva poput Čeveljuše i Surdupa). Unutar temeljnoga hrvatskog sloja osobito su zanimljivi prežitci šćakavskoga supstrata i na desnoj ikavskoj (Ruišća) i na lijevoj ijekavskoj (Bobovišća) obali Neretve. Na leksičkoj su razini zanimljivi odrazi apelativa *klijet*, *mlaka* i *vas* koji su svojstveniji sjevernim hrvatskim krajevima. Treba napomenuti i da se u nadijevanju imena službenih naselja počesto nije vodilo računa o hrvatskoj imenoslovnoj tradiciji pa su tako nastala imena Buk Vlaka, Krvavac 2 ili Plina Jezero kojima se mjesno pučanstvo u svakodnevnoj uporabi rijetko služi.

LITERATURA

Andrijašević, Mihovil. 1999. "Toponimija istočnoga dijela Gornjega Makarskog primorja (Brist, Gradac i Bačina)". *Hrvatski rasadnik*, Gradac, 277–326.

ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. 1881. – 1976. Zagreb: JAZU.

Alerić, Danijel. 1979. "Problem desnoga i lijevoga u jugoslavenskoj toponimiji". *Rasprave Zavoda za jezik* 4/5, Zagreb, 135–212.

Bebić, Josip. 1983. *Župa Opuzen*. Opuzen: Župski ured Opuzen.

Bebić, Josip. 1990. *Župa Slivno Ravno*. Split: Crkva u svijetu.

Brozović, Dalibor. 1978. "Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti". U: *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Zagreb, 9–83.

Brozović Rončević, Dunja. 1997. "Hidronimi s motivom vrelišta na povijesnome hrvatskom prostoru". *Folia onomastica Croatica* 6, Zagreb, 7–40.

Brozović Rončević, Dunja. 1999. "Nazivi za blatišta i njihovi odrazi u hrvatskoj toponimiji". *Folia onomastica Croatica* 8, Zagreb, 1–40.

Brozović Rončević, Dunja. 2003. "Inojezični elementti u hrvatskome zemljopisnom nazivlju". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12, Zagreb, 3–14.

CB = *Codex Baptismorum (Knjiga krštenih u franjevačkome samostanu u Zaostrogu 1664. – 1735.)*. Arhiv samostana u Zaostrogu.

Čilaš Šimpraga, Ankica; Kurtović Budja, Ivana. 2007. Suglasničke značajke štokavskih i čakavskih govora između Krke i Neretve. *Čakavska rič* 35/1, Split, 105–120.

Đugum, Josip; Mateljak, Mladen. 2009. *Toponimi sela Desana*. Metković: Ogranak Matice hrvatske Metković.

Filipi, Amos Rube. 1984. Hidronimija zadarskih otoka. *Onomastica Jugoslavica* 11, Zagreb, 111–154.

Frančić, Anđela; Mihaljević, Milica. 1997 – 1998. Antonimija u hrvatskoj ojkonimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 23 – 24, Zagreb, 77–102.

Glamuzina, Martin. 1996. "Demogeografski aspekt nestajanja starih i stvaranja novih naselja u Delti Neretve". *Geoadria* 1, Zadar, 59–72.

Glibota, Milan. 2006. *Povijest Donje Neretve i prvi mletački katastri*. Zadar: Državni arhiv Zadar.

Grković, Milica. 1983. *Imena u Dečanskim brisovuljama*. Novi Sad: Institut za južnoslovenske jezike Filozofskoga fakulteta u Novome Sadu.

Halilović, Senahid. 1996. "Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke". *Bosanskohercegovački zbornik* 7, Sarajevo.

HER = *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (urednici: R. Matasović i Lj. Jojić). 2002. Zagreb: Novi liber.

H r a b a k, Bogumil. 1985. "Zemljišne parcele feudalaca i muslimanskih seljaka u Popovu, Zazačlju i Trebinju početkom Morejskog rata". *Tribunia* 9, Trebinje, 31 – 46.

J a č o v, Marko. 1983. *Spisi tajnoga vatikanskog arhiva veka XVI – XVIII veka*. Beograd: SANU.

J u r i ć, Ivan. 1996. *Spomendani iz prošlosti Donjeg Poneretavlja*. Metković: Poglavarstvo Grada Metkovića.

K a p o v i ć, Mate. 2008. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.

K r a s i ć, Stjepan. 1998. "Zanimljivo iz povijesti". *Mostariensia* 9, Mostar, 105–114.

L i s a c, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

L i s a c, Josip. 2008. "Govori Dalmatinske zagore kao dio novoštokavskog ikavskog dijalekta". *Croatica et Slavica Iadertina* 4, Zadar, 105–114.

L u č i ć, Josip. 1984. "Spisi dubrovačke kancelarije, Zapisi notara Tomazina de Savere 1282. – 1284.". *Monumenta historica Ragusina* 2. Zagreb: JAZU.

N i k i ć = *Regesta Franjevačkog arhiva u Mostaru 1446. – 1862.* (priredio: Andrija Nikić). 1984. Mostar: Arhiv hercegovačke franjevačke provincije.

N o s i ć, Milan. 1998. *Prezimena zapadne Hercegovine*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.

O š t a r i ć, Ivo. 2005. *Rječnik kolanjskoga govora ili ričnik mista Kolana na otoku Pagu*. Rječnici, 5, Zadar: Matica hrvatska.

P a n d ž i ć, Bazilije. 1988. "Trebinjska biskupija u tursko doba". *Tisuću godina trebinjske biskupije*, Sarajevo, 91–124.

P a t s c h, Carl. 2005./2006. "Prilozi za etnologiju istočne Europe – Nekadašnja gustoća naselja ilirskoga krša". *Status* 8, 156–180.

P e c o, Asim. 1986. "Ikavskoštokavski govori Zapadne Hercegovine". *Djela ANUBiH* 56, Sarajevo.

RSKNJ = *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, I. – XVII. 1959. – 2006. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik.

S i v r i ć, Marijan. 1999. "Srednjovjekovna humska župa Luka". U: *Srednjovjekovne humske župe*, Mostar, 71–117.

S i v r i ć, Marijan. 2003. *Migracije iz Hercegovine na dubrovačko područje (1667. – 1808.): Humski zbornik* 6, Dubrovnik – Mostar.

Sk = Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, I – IV. Zagreb: JAZU.

Soldo, Antun Josip. 1970. "Iz prošlosti župe i grada Metkovića". *Iskra* 1, Metković, 10.

SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, I. – V. 1970. – 1991. Ljubljana.

Šamija, Ivan Branko. 2004. *Rječnik imotsko-bekijskoga govora*. Zagreb: Društvo Lovrećana Zagreb.

Šimunović, Petar. 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Šimunović, Petar. 2005. *Toponimija istočnojadranskoga prostora*. Zagreb: Golden maketing – Tehnička knjiga.

Ujdurović, Miroslav. 2002. *Stanovništvo Makarskog primorja 15. – 19. st.* Gradac: Marjan tisak.

Vego, Marko. 1957. *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Sarajevo: Svjetlost.

Vidović, Domagoj. 2008. "Prezimana sela Vid u Neretvanskoj krajini". *Folia onomastica Croatica* 17, Zagreb, 139–168.

Vidović, Domagoj. 2009. "Utjecaj migracija na novoštokavske ijekavske govore u Neretvanskoj krajini i Donjoj Hercegovini". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 15, Zagreb, 283–304.

Vidović, Mile. 2000. *Radovan Jerković – život i djelo*. Metković: Matica hrvatska.

Vidović, Mile. 2004. *Splitsko-makarska nadbiskupija – župe i ustanove*. Split: Splitsko-makarska nadbiskupija, Crkva u svijetu.

Železnjak, I. M. 1969. *Očerk serbohorvatskogo antroponimičeskogo slovoobrazovanja*. Kijev: Naukova dumka.

DODATAK: POPIS NERETVANSKIH NASELJA PO ŽUPAMA

Băcina (1340.): *Antúnovo gúvno, Băruža, Blăto, Bôškovići, Brîstovi Dôci, Côtino Gúvno, Dôci, Dônji Gîljevići, Garâčeli, Gôrniĵi Gîljevići, Jêlavići, Júrevina, Kòlivret, Kopăčine, Krûševo, Mâlă Băcina, (Mâlă) Băra, Pîjavica, Plîtvina, Plôče, Pódce, Podčempres, Pòdgrabovica, Pòdmeđine, Poljica, Pròdolje, Rûdine/Kátići, Sladínac, Strîževo, Šípak, Vêlikă Băcina, Zavod, Žârkovală, Žûkovac*

Băgalovići (1664. *Kameno Brdo*): Bòbălĵi/Kúla Nòrînskă, Gnĵéčev Dòlac, Jêlavići, Krvávac (1538.), Krvávac 2, Mâtijevići, Mõmići, Podăstîne, Podrûjnica, Prêvlaka, Rĵnjăci/Rûnjăci, Rûjnica, Vrhdesne

Bòrôvci (1672.; 17. st. Dobrovac i Obrovac): Brîstovac, Čelòpek, Mâjčinovac, Núgal, Solárevina, Šipčine, Vrătâr

Dêsne (1361.): Kòd Cřkvě, Kòd Kûcă, Mârovine, Măslina, Smòkovac, Strîmēn, Šišîn, Vrĵjăci

Dòbran(j)e (*Dobrani* 1398., *Dubrane* 1702.): Bijêlĵi Vîr (službeno 1857. – 1991. *Bili Vir*), Bòbovište (*Bobovischia*; 1589.), Čèrĵenci, Dàngube/Stăje, Kalòp(e)r(ov)

ići, Köse, Kùćine, (Maslácev) Bòrut, Òštrōvce/Òštrōvci, Pònorine/ Potpònorine, Pribōjci, Prisoje, Ràkalovac, Sánkovići, Šimatova Glàvica, Spìle/Bijēli Vír, Strižica Počivala/ Strižica Počivala/Strižici/Strižici, Sùrdup

Glūšci/Glūšca/Pòlogoša (1589.): Òrav/Póle

Kòmīn (1687.): Dònjī Kòmīn / Vilinjā Drāga / Māli Kòmīn, Gòrnjī Kòmīn

Mètković (1422.): Dùbravica, Pàrile, Rēp, Vujice

Nòvā Sēla (1687.): Bébići, Īskiskli, Kùlina, Òrepak/Òrapak, Ràstočići, Tàlajići, Třševina/Třčevine, Vrēštica

Òpuzen (Posrednica 1333./Posrednica/Posrinica/Posternica; ime Opuzen od 1481.): Brštànik (1253.)/Pod)gràdina, Grgùruša, Jasènskā, Pràmtrnovo/Prànrnovo, Pržinovac, Smòkovo, Tísno, Trnovo

Òtrići/Òtriće (1725.)/Otrić (1475.)/ Òtrić Seòci: Brēčići, Domìnikovići, Dùbrave/ Dònjē Strùge, Gòrnjē Strùge, Gřmovina, Jezerčani (1475.; vjerojatno kasnije Jezero), Kobiljača, Kùranovo Sēlo, Māli Pròlog, Ògrada, Olomčani (1475.) Seócal Sejaci, Pòzlā Gòra/Zlā Gòra, Strùge/Strùzi/Strùgovi

Plòčel/Plòča (1387.)/Port Royal/Porto Tolerol/Alèksāndrovo/Kàrdeljevo: Bìrina, Cřnā Ríka, Pékin Dòlac

Plina (1571.): Bānja/Bàtinovići, Cólícal/Šàrića Strùga, Cřnoćal/Črnaćal/Radáljci (1452.), Cřnoća Dònjā (1725.), Cřnoća Gòrnjā (1725.), Čevèljuša, Dòljāni/ Dòljāne (1704.)/Gràdci, Družijanići, Dubina, Dùmonjac/Dùmanjac/Barbíri, Dupčica, Ērāci/Ērākova Kùla, Grēbine, Karamátići, Kod Kùlē/Kùla, Křševol/ Krševol, Kućetine, Lokvènica, Milūša, Mòdrō Òko/Bàtinovići, Nàdmління, Nìkolići, Oblíčevac, Obrica, Òrahov Dô / Òrov Dòlac, Pùljani, Óšca, Ótūnj/ Smòljani, Pèračkō/Pèraščkō Blàto, Pērka (1664.), Plina Jèzero, Podàdrinje/Òstojići, Podgràdina/Ždérići, Podrùjnica/Podrùnjica/Drínskā Gréda/Parmáci, Podtálež/ Ērāci, Pòdvranina/Zmijárevići/Jānjići, Pòd Vučjī Bríg/Vučjī Bríg/Màlete, Podžùželj, Pòpōvci, Pùljani, Rádići, Radōši, Rēsna Kòsa/Křstičevíci/ Křstičevíća Sēlo, Rùpa (1646.)/Rùpe/Čùlumi, Rùpina, Stàblina, Štřbići, Třklje/Nikólci, Vidonje/Vidovdol/ Vidonja/Vidonj Dòlac (1646.), Vřbica/Nikólci/Óřšulići (1646.), Zàvala

Rogòtin (Otok Rogotin 1716.)

Slívno (1358.)/Slívno Rāvnō/Hūm (1282. – 1624.): Blāca/Blāce, Brijēg, Būk (Vláka), Bùline, Crēpina, Dànčanje, Dūba, Dùbokā/Đuračići/Jùračići, Dùkati, Glàvice, Grād/Smřdan, Klāčnī dō, Klèk / Stāri Klèk (1322.), Kòmārna, Kremèna, Křstac, Kùpinovac, Lādište, Lřpovac, Lòvōrje, Lùčina, Mātkova Glàvica, Mihāl, Mòrāčnī Dō, Pižinovac, Podantúnovac, Pòdbrijēst, Pòdstijēne, Pòstīnje, Prètploče, Prévoznik, Mřčeva Rùpa/Pròvića Rùpa/Pròvići, Rāba, Rādāl, Rādmūž, Rēpíc, Ròsnī Dō, Samārine, Stāje, Stòlovi, Sūhā Løkva, Šřpovac, Tmòl, Trn, Tūštevac/ Tūštovac, Vāle, Vřtělja, Zābrijēst, Zàvala, Zēlenē Tòrine

Stáševica: Bāranovac, Brīsta, Čřpala, Dròpulići, Gnjéci, Gràdina/Matéljci, Grncēnik/Grmcēnik, Jėrkovići, Jozetine, Kēžići, Kūžići, Kòlivrāt, Mrižetine, Pāsičina (1417.), Pòlutine, Pòtklek, Rónčevíci, Rújići/Ruišće (1725.), Rùpe, Spilice, Šalínovići, Trnova, Ūmčāne, Ūsōrci

Vid (Narona, Stara Gabela): Črni dólac, Črnići, Dragòvija, Ògrāđ, Pòdgrēde, Prūd (1399.), Stānine

*Vidonje (1589.)/Vidonja (1626.)/Velja Vas (1694.): Bādžula, Brèstica (1475. – 1477./Bristiza (1589.)/Črñčevići/Dalmatīnskā Brèstica/Šölōvskā Brèstica, Črñčevići, Džēletini, Gālovice/Gālovići, Glāvice (Staròkućāni), Gòračiće/Gòračići/Mala Vas, (Gòrnjē) Sòče/Obrvánovine, Izbètine/Kljètina/Kljètine/Mātići, Jéjavica, (Kamènitā/Šćenòvitā) Kòsa, Klāčina, Kljūsurići, Kòbranj/Kòbrajn/ Kòbren(i)/Kòpren(i) Dòl/Dòl, Kòmazīni/Krāj, Křčevine, Křšev/Krűšev Dòl/Dòl, Kùti/Džuvèleci, Māli Hūm, Medārevine/Medárovine/Obrvánovine, Mislina/Misline, Mlinište/Mlīnište/Mlīništa/ Zàzubak/Zàzuvak, Na Brijégu, Òborine, Obrvánovine, Obšivāčeva Glāvica, Obšivāčevo Gúvno, Pòdine, Postòlīče, Rúžine/Rűžnē/Rűžnjē Njīve, Sēntići, Stājel/ Stājine/Stājne, Tròja(no)vina/Tròilo/Črñčevići, Trúbino Břdo (1589.), Visokā Glāvica/Vòlajac/ *Volujski Prodo, Vùletića Glāvica.*

PLACE NAMES OF THE NERETVA AREA

This paper deals with the place names of the Neretva area. A total of 400 names referring to 307 Neretva settlements are analysed. In the first part the basic dialectal features of the analysed area are stated, and in the second part a detailed analysis of the names of Neretva parish seats as well as historical confirmations and the older forms of historical place names are given. The third, central part of the paper consists of the analysis of the meaning of place names. In the forth part place names are classified according their origin, and in the end a list of Neretva settlements classified by parishes is given.

KEY WORDS: *Neretva area, place names, settlement, origin.*